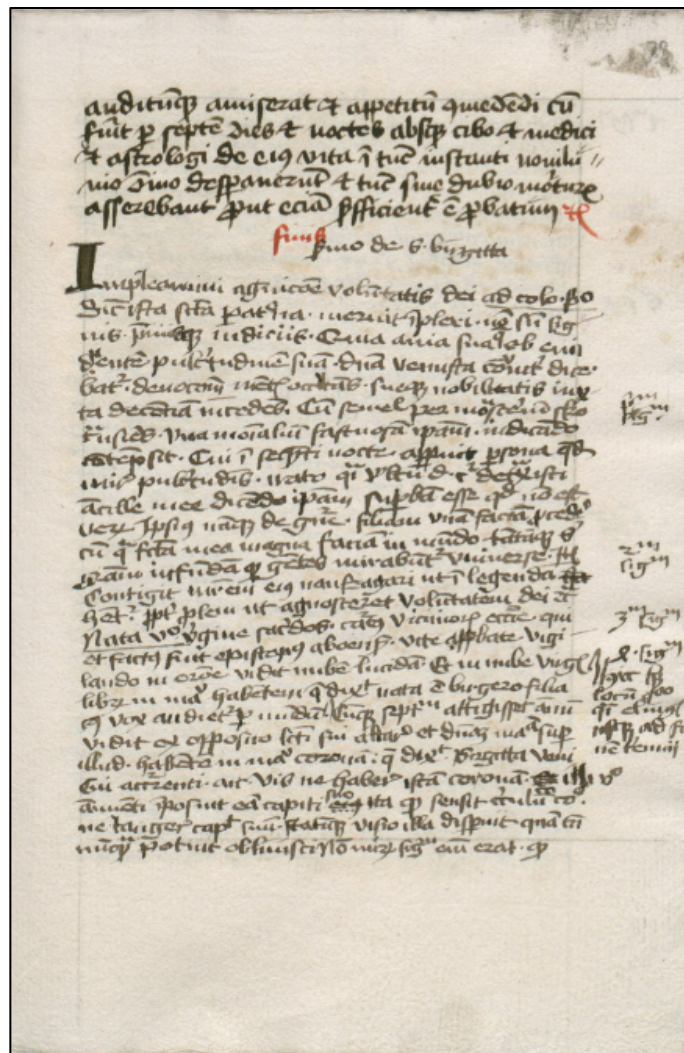

»Impleamini agnitione voluntatis Dei»

En predikan ur Skoklosterhandskriften

del 1 och 2

Stockholms universitet
Institutionen för franska, italienska och klassiska språk
Avdelningen för klassiska språk
Masteruppsats i latin vt 2012
inom Masterprogram i medeltidsstudier

Författare: Ebba Edberg
Handledare: Sara Risberg

Innehållsförteckning

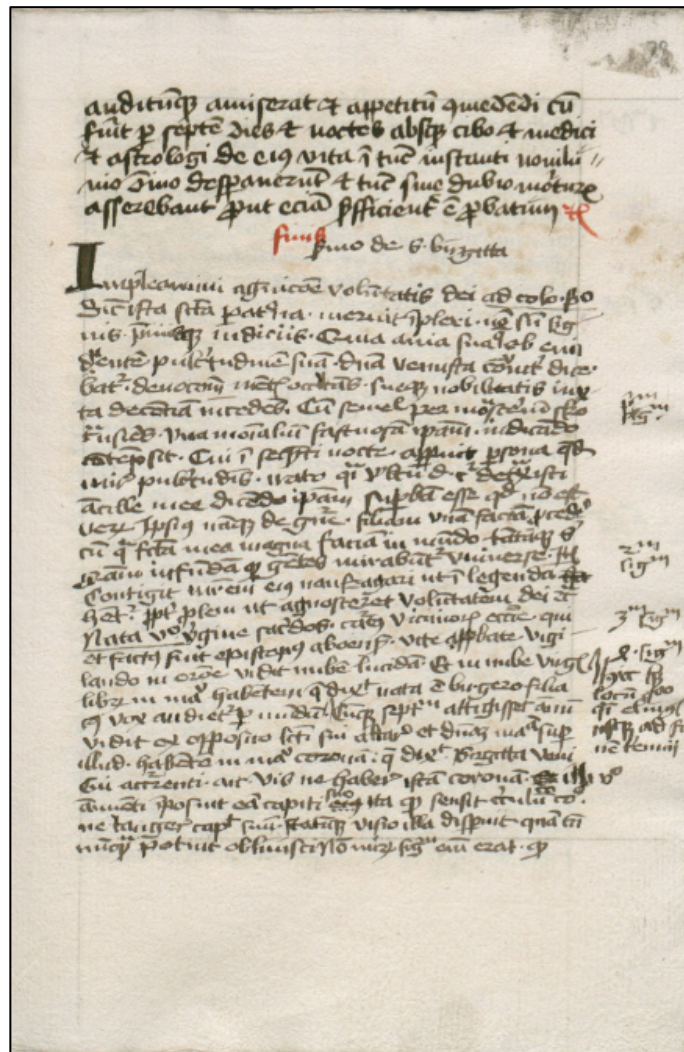
1. Inledning	3
1.1 Syfte	4
1.2 Handskriften.....	4
1.3 Predikan i Vadstena: en kort bakgrund.	5
1.4 Predikotextens disposition	6
1.5 Kommentarer till utgåvan	8
1.6 Kommentarer till översättningen	12
1.7 Editionsprinciper	12
1.8 Abbreviationes et signa.....	15
2. Utgåva.....	17
3. Översättning	30
4. Bibliografi	40

Titelbladets bild: fol. 79r i cod. E8913

»Impleamini agnitione voluntatis Dei»

En predikan ur Skoklosterhandskriften

del 1: Inledning

Stockholms universitet
Institutionen för franska, italienska och klassiska språk
Avdelningen för klassiska språk
Masteruppsats i latin vt 2012
inom Masterprogram i medeltidsstudier

Författare: Ebba Edberg
Handledare: Sara Risberg

1. Inledning

1.1 Syfte

Syftet med föreliggande uppsats är att presentera en textkritisk utgåva samt översättning av den hittills utgivna *Sermo de sancta Birgitta* i cod. E 8913, Riksarkivet i Stockholm.

1.2 Handskriften

Handskriften E 8913 hör till Skoklostersamlingen i Riksarkivet. Bandet, som är i dåligt skick, består av 12 lägg med sammanlagt 133 blad, och formatet är omkring 23x16 cm. Lägg 1-3 består av papper så när som på första och sista bladet i varje lägg, vilka är av pergament. Lägg 4-7 består genomgående av papper, medan lägg 8-12 är helt i pergament. Ett omslag av skinn med textilfoder med en bindning av blå lintråd täcker handskriftens framsida och håller hjälpligt ihop de 9 första läggen, medan de tre sista lossnat från resten av handskriften. Omslaget har en inskrift som är nästan helt oläslig.¹ Handskriftens proveniens är av allt att döma Vadstena kloster². Bandet innehåller material av blandad karaktär men genomgående med anknytning till heliga Birgitta och hennes dotter Katarina.³ De olika läggens ålder spänner från mitten av 1400-talet fram till 1520-talet.⁴ Den text som är aktuell för denna utgåva, *Sermo de sancta Birgitta*⁵, finns i handskriftens lägg 6 och 7, fol. 78v-84r. Predikan, som såvitt känt endast återfinns i detta enda exemplar, är av en och samma hand i gotisk kursiv och skriven på papper. Vad beträffar skrivarehanden finns anledning att anta att den tillhör Johannes Matthei, generalkonfessor i Vadstena kloster 1499-1501 och 1512-14, död 1524.⁶ Vid en

¹ Beskrivning av handskriften cfr Fröjmark 1992, s. 183. Innehåll och tillkomsthistoria för Codex E 8913 har utförligt beskrivits av Öberg 2010, s. 2 f.

² Andersson 2008, s. 14.

³ För heliga Birgitta [Birgersdotter] (1303-1373), se SBL band 4 s. 447; för dottern Katarina Ulvsdotter (1331 el 1332-1381), se SBL band 21 s. 3.

⁴ Fröjmark 1992, s. 183; Andersson 2008, s. 14.

⁵ Texten benämns av Fröjmark »Sermo de beata Birgitta». Se 1.6 i denna uppsats.

⁶ se Gejrot 1988, s. 378, Silfverstolpe 1898, s. 92.

jämförelse framstår det nämligen som klart att denna *Sermo* är av samma hand som den *Sermo de beata Katerina* som följer sist i samma handskrift (lägg 12, fol 127v-132r).⁷ Denna Katarinapredikan bedömer Andersson som skriven av Johannes Mattheis hand,⁸ varav följer att även den aktuella predikan kan antagas vara skriven av Johannes Matthei. Huruvida denne även kan antagas vara textens författare måste dock för ögonblicket förbli osagt. Däremot kan man till följd av härav även dra slutsatsen att den aktuella avskriften av vår *Sermo de sancta Birgitta* har tillkommit någon gång mellan 1521 och 1524. *Sermo de beata Katerina*, vilken föregår den i samma handskriftlägg, har nämligen en utskriven datering 1521, och man måste därför antaga att vår Birgittapredikan nedtecknats mellan 1521 och Johannes Mattheis död 1524.

1.3 Predikan i Vadstena: en kort bakgrund.

Ett av Vadstenabrödernas åligganden⁹ var att predika, alltså att förklarande utlägga och tillgängliggöra evangeliet. Man kan till att börja med urskilja tre slags medeltida predikan.¹⁰ Den första sorten är predikan *ad populum*, det vill säga för folket; den söndagspredikan som sockenpräster var ålagda att hålla varje vecka,¹¹ men som också Vadstenabröderna ägnade sig åt, exempelvis till fromma för de många pilgrimer som besökte Vadstena i samband med fest- och helgondagar.¹² Den andra sorten, predikan *ad clerum* hölls vid synoder och andra möten mellan klerker. Den tredje sorten var predikan *ad monachos* och/eller *ad sorores*. Denna typ av predikan var avsedd för en publik av klosterbröder eller -systrar. De två senare kategorierna av predikan går ofta inte att skilja från varandra utan omfattande analys,¹³ och jag har inte sett någon möjlighet att inom ramen för mitt utgåvearbete med säkerhet avgöra till vilken av de tre grupperna den aktuella *Sermo de sancta Birgitta* hör.

⁷ Cfr Fröjmark 1992, s. 185. *Sermo de beata Katerina* har nyligen utförligt diskuterats samt utgivits av Andersson 2010.

⁸ Andersson 2008, s. 18

⁹ *Birg. Reg. Salv. XV*, Eklund 1975, s. 121.

¹⁰ Härdelin 1998, s. 204 f.

¹¹ Pernler 1982, s. 74.

¹² Andersson 2001, s. 38.

¹³ Härdelin 1998, s. 209.

Predikningarna *ad populum* hölls naturligtvis på folkspråket, men nedtecknades ändå vanligen på latin. Ungefär 12000 predikningar finns bevarade¹⁴ från Vadstena klosterbibliotek, av vilka de flesta nu finns i Uppsala Universitetsbiblioteks s. k. C-samling. Vadstenabrödernas predikoverksamhet har i synnerhet under de senaste decennierna varit föremål för en hel del forskning och utgivningsarbete, bland annat inom ramen för projektet »Vadstenabrödernas predikan. Offentligt tal, europeisk kulturförmedling, folkfostran» vilket påbörjades vid Uppsala universitet 1994. En viktig förutsättning för utgivningsarbetet har varit produktionen av katalogen över C-samlingen i Uppsala (MHUU) som skedde mellan 1988 och 1995.¹⁵

1.4 Predikotextens disposition och källor

Sermo de sancta Birgitta inleds med ett citat ur Kolosserbrevet, »Impleamini agnitione voluntatis Dei», vilket är predikans *thema*. Detta *thema* anknyts sedan till heliga Birgitta med orden »sicut ista sancta meruit impleri...». Den påföljande texten går att dela in i tre avdelningar. Den första delen är uppdelad i åtta *signa*, underrubriker, i vilka Birgittas födelse och uppväxt samt tidigaste uppenbarelser beskrivs. Därefter följer en avdelning som ägnas åt Birgittas äktenskap och barn. Så här långt i handskriften följer texten i allt väsentligt *Vita b. Brigide prioris Petri et magistri Petri*¹⁶ (hädanefter även kallad *Petrus & Petrus Vita*), den text som utgör en del av handlingarna till Birgittas kanonisationsprocess samt ligger till grund för alla andra Birgittavitor.¹⁷ Det rör sig inte om ordagranna citat utan om referat, även om formuleringar ofta lånats från *Vitan*. I den senare delen av detta mellersta avsnitt, från och med orden »Respondit: »Benedicta sis tu, Maria mater Dei...»» frångår predikanten nyssnämnda *Vita* och använder i stället Birgittas Uppenbarelser som huvudsaklig källa.

¹⁴ Andersson 2001, s. 11.

¹⁵ Härdelin 1998, s. 203, Andersson 2001, s. 12.

¹⁶ A&P s. 73–101.

¹⁷ *On-line bibliography of st Birgitta and the Birgittine order*, (b) Edited texts, 1.

Det sista avsnittet, som inleds med en *recapitulatio thematis* med orden »Impleamini, ut supra», bygger till stora delar på en predikan av Vincenzius Ferrerius.¹⁸ Denne spanske dominikanerpräst och predikant¹⁹ återfinns i C-samlingen i handskriften C243²⁰, dock inte just den predikan som refereras i *Sermo de sancta Birgitta*. Det framgår dock av katalogen över C-samlingen att en nu förlorad inkunabel med predikningar av Ferrerius funnits i Vadstenabibliotekets ägo, från vilken predikningarna i C243 möjligen hämtats.²¹ Kanske innehöll denna inkunabel den predikan som vår Vadstenapredikant använt sig av. Ferrerius beskriver i åtta underavdelningar de åtta dygder som Gud vill se hos oss människor.²² I handskriftens text lånas Ferrerius upplägg och underrubriker i stort (även om ordningen och benämningen på dygderna är något förändrad) men varje paragraf förses dessutom med en anknytning till heliga Birgitta; en beskrivning av hur helgonet tillämpade var och en av de åtta önskade dygderna. Dessa exempla bygger i stor utsträckning på Bertholdus' de Roma *Vita*²³; en text som för övrigt förekommer tidigare i samma handskrift under titeln *Prologus in quoddam opusculum de vita virtutibus et miraculis matris nostre beate Birgittae*.²⁴ Bertholdus var generalkonfessor i det birgittinska Paradiso-klostret i Florens under mitten av 1400-talet²⁵. Hans *Vita* bygger i viss utsträckning på Petrus & Petrus *Vita*.

Förutom Petrus & Petrus *Vita*, Ferrerius predikan samt Bertholdus' *Vita* uppvisar texten olika grad av referenser till och influenser från andra texter. Ibland är källorna namngivna, även om de i vissa fall är felaktigt identifierade.²⁶ I andra fall sker referaten utan notis. Jag har identifierat följande författare som på något sätt refereras eller åberopas i texten: Birger Gregerssons *Vita*, vilken till stor del bygger

¹⁸ Orden »Impleamini agnitione...» ur Kolosserbrevet inleder även Ferrerius predikan *Sermo CCXIV Dominica XXIV, post Pentecosten*. Författaren till föreliggande text har använt denna fras som inledning till hela predikan, även de delar som inte i övrigt bygger på Ferrerius. Se Bibliografi: Ferrerius.

¹⁹ 1350-1419, cfr Lanzi, Fernando & Gioia 2004, s. 177.

²⁰ MHUU band 3, s. 157.

²¹ Ibid.

²² Indelningen i åtta delar av detta avsnitt av *Sermo* överensstämmer grovt med Ferrerius' disposition. Däremot verkar ingen direkt tematisk koppling finnas mellan det likaså åttadelade inledande avsnittet av vår *Sermo*.

²³ Bertholdus de Roma, *Vita Birgittae*, AASS s. 495-533.

²⁴ fol. 1r-45v.

²⁵ AASS s. 368 f.

²⁶ Se t. ex. not XXVI och LXII i källapparaten.

på Petrus & Petrus *Vita*; Augustinus, som dock tycks felaktigt refererad (se 1.6); ett brev av påven Gregorius I; Thomas Aquinas' *Summa*; den kanoniska rätten; Johannes Herolt samt Nicolaus av Lira (också han tycks felaktigt angiven, se 1.6). Bibeln samt Birgittas Uppenbarelser och kanonisationsbulla citeras också mycket flitigt.

Sammanfattningsvis kan sägas att texten i *Sermo de sancta Birgitta* är ett bra exempel på hur 1400-talets predikoförfattare använde sig av vad Hedlund kallar »cut and paste-teknik»:27 man lånade helt enkelt vad man behövde ur det rikliga utbud av utländska modellpredikningar och andra texter som klosterbiblioteket tillhandahöll. Dispositionen av föreliggande predikan, med dess användning av flera olika homiletiska förlagor varvade med Birgittacitat samt egna reflexioner och tillägg är också helt i enlighet med vad Andersson konstaterar efter sin omfattande undersökning av Vadstenabrödernas kompositionsteknik för predikningar.²⁸ Detta tillvägagångssätt gör ofta frågan om författarskap komplicerad, även bortsett från det faktum att predikningarna ofta presenteras anonymt i handskrifterna. Berättelserna om Birgittas liv och mirakler i föreliggande text bygger på flera olika källor, vilka ofta i sin tur är influerade av varandra.²⁹ Jag har i källapparaten i första hand försökt hänvisa till den källa jag anser ligger närmast den aktuella textens formulering i varje enskilt fall.

1.5 Kommentarer till utgåvan

Ett antal ställen i handskriften innehåller grammatiska eller paleografiska oklarheter där jag i vissa fall sett anledning att ändra eller supplerat i texten. De flesta av dessa ändringar nöjer jag mig med att kommentera i apparaten, då det rör sig om ganska enkla justeringar, ofta stödjande sig på en sekundär källa. Ett par av passagerna kommenteras dock även specifikt i detta avsnitt, jämte vissa förhållanden relaterade till textens innehåll och referenser, vilka jag bedömt

²⁷ Hedlund 2011, särskilt s. 45..

²⁸ Andersson 2001, s. 129

²⁹ En beskrivning av de olika levnadsteckningarna deriverade från *Vita b. Brigide prioris Petri et magistri Petri* (A&P) och deras inbördes samband finns i SRS s 185 f. Se även *On-line bibliography of st Birgitta and the Birgittine order*.

förtjänar en utförligare kommentar. Samtliga ställen är naturligtvis även kommenterade i respektive apparat.

Till att börja med har jag läst själva rubriken till predikan, (»Sermo de sancta Birgitta» i min läsning) annorlunda än Fröjmark³⁰ som ser ett »beata» där jag ser »sancta». Jag bygger min läsning på jämförelser med andra **s** och **b** i samma text samt i den efterföljande *Sermo de beata Katerina*. Denna text föregås av orden »sequitur sermo de beata Katerina» i vilket »beata» förkortas »bta» med förkortningsstreck. I rubriken till *Sermo de sancta Birgitta* används förkortningen »s.», och även om **b** och **s** förvisso stundtals är svåra att skilja åt i handskriften, tycker jag ändå att tillräckliga skäl finns att anta att Birgitta, helgonförklarad redan 1391, gavs epitetet »helig», till skillnad från dottern Katarina, vilken visserligen dyrkades som helgon i Sverige, men formellt aldrig blev mera än »salig», »beata». Dock bör nämnas att en viss begreppsförvirring tycks normal för perioden, vilket man kan se även i denna text. På fol. 80r kallas Katarina t ex ett par gånger för »sancta», för övrigt förkortat ömsom »s.» , ömsom »scta». Sammanfattningsvis kan sägas att »beata» och »sancta» i viss utsträckning tycks användas synonymt under denna tidsperiod, men att det inte finns något som hindrar att Birgitta kallades »sancta», vilket jag i detta fall alltså anser styrks av paleografiska skäl.

I §1 finns den problematiska passagen »Quia avia sua...que...incedens» i vilken jag funnit för gott att dels utesluta det tydligen av skrivaren i efterhand tillagda »que», dels ändra participformen »transiens» till »transiret», vilka båda förändringar gör att anakolut undviks. »Transiret» är dessutom i enlighet vad som står i *Petrus & Petrus Vita*, vilken är skribentens huvudsakliga inspirationskälla för detta avsnitt.

Textens sista handskriftssida, fol. 84r, är mycket skadad. Papperet förefaller lagat, och texten har i några fall fysiskt flyttat på sig på sidan. Mycket av det annars oläsliga innehållet har kunnat suppleras tack vare att denna del av predikan till

³⁰ Fröjmark 1992, s. 184.

stor utsträckning bygger på en predikan av Vincenzius Ferrerius (se avsnitt 1.3 här).

Textens kapitel- och avsnittsmarkeringar förtjänar en kommentar. Genomgående finns i handskriften olika slags avsnittsmarkeringar, i regel placerade i marginalen. I den första delen, min §1-6, finns indelningar i 8 *signa*. I det följande avsnittet finns hänvisningar till viktiga passager i textens innehåll, exempelvis »Octo proles» till §8, och i den avslutande delen av predikan, §11-19, anges de åtta dygderna, som är textens stomme, i marginalen. Dessa avsnittsmarkeringar är tydligen inte avsedda att uttalas högt i predikan, utan tjänar till att hjälpa predikanten att orientera sig i texten. Denna typ av markeringar har jag därför valt att inte återge i utgåvans text utan endast i apparaten.

Det finns också en andra typ av marginalhänvisningar i texten, vilka heller inte avses läsas upp, utan fungerar som minnesnoteringar åt predikanten eller läsaren. Till denna grupp hör orden »Hic habet locum...triennii» i §3 (se not 11) och även »Hic cadit exemplum...canonizacionis» i §12, vilken jag dock efter viss tvekan låtit stå kvar i texten försedd med parentes, eftersom anteckningen i detta fall inte står i marginalen utan i den löpande texten.

I §10 hänvisas till *Birg. Rev. VII, Prologus* (Bergh, 1967, s. 113). På angivet ställe i prologen berättas emellertid inget om den aktuella uppenbarelsen. Eventuellt har författaren blandat ihop uppenbarelsen med en annan, där Birgitta uppmanas åka till Jerusalem på pilgrimsfärd. Uppenbarelsen som beskrivs här återfinns i stället i *Rev. Extr. 8:1*³¹.

Under § 11 säger sig författaren citera Augustinus med orden »Sicut... disiunguntur». Jag har inte hittat någon sådan passus hos Augustinus, men däremot något snarlikt hos påven Gregorius I i ett brev till drottning Theodelind.³² Vår författare behöver dock inte ha läst Gregorius' brev, utan tycks snarare stödja

³¹ Jfr även A&P p. 94.

³² PL 77, ep. 38 *Ad Theodelindam reginam*.

sin text på en predikan av den tyske dominikanen Johannes Herolt,³³ där samma citat finns; även här felaktigt tillskrivet Augustinus. Herolts predikan finns i C-samlingen.³⁴ Dessutom är det känt att en viss inkunabel innehållande bl. a. denna predikan (nuvarande Ink. 35:220 i Uppsala) år 1497 skänktes till Vadstena kloster.³⁵

Senare i §11 hänvisas till den kanoniska rätten med orden »Vos autem... pervenerit». Det i handskriftstexten angivna avsnittet av CIC har dock ett annorlunda innehåll och inleds med orden »Vos ante omnia». Incipit »Vos autem» finns också, men i ett helt annat kapitel och i samband med ett helt annat ämne. Troligt är att författaren blandat ihop två ställen på grund av deras snarlika incipit.³⁶

I §12 refereras till undret med kvinnan från Nola, »picciolella nolensi». Berättelsen finns i kanonisationsbullan, Riksarkivets cod. A19³⁷: »Nolansis quedam mulier Picciolella nomine que violentum mali spiritus in humanam se ymagi-//nem transformatus patiebatur». I bullans text anges »Picciolella» som kvinnans namn, medan författaren av vår handskrift snarare tycks tolka »picciolella» som ett substantiv. Ordet »picciolo», med diminutivvarianterna »picciolello/-a» är en äldre synonym för dagens italienska »piccolo», »liten».³⁸ Jag har inte funnit några andra exempel på »Picciolella» i egenskap av personnamn. Kanske var kvinnan i berättelsen en »picciolella», alltså en »liten kvinna», »flicka», snarare än att ha namnet Picciolella, vilket i så fall skrivaren i A 19 missuppfattat.

I §18 hänvisar författaren till franciskanerläraren Nicolaus av Lira i samband med orden »quia primo...largicio» . Jag har inte kunnat hitta dessa ord hos Nicolaus. Däremot återfinns resonemanget hos Thomas av Aquino i Summa Theologica 2.2 q. 32 art. 2, vilket också anges av Ferrerius³⁹, vilken vår författare i stor utsträckning

³³ *Sermo XLI Dominica II quadragesimae*, bokstav A.

³⁴ Se MHUU C278.

³⁵ Munkhammar 2008, s. 31.

³⁶ CIC del II c.105 D. IV. de cons., Friedberg s. 1394; jfr incipit »Vos autem», Friedberg del I s. 769.

³⁷ A 19 fol. 55v-56r (SDHK 13955, faksimil i CCSMA XI s. 114-115).

³⁸ N. Zingarelli 1964, »picciolo».

³⁹ Ferrerius s. 652.

stöder sig på i detta avsnitt. Hänvisningen till Nicolaus tycks helt enkelt vara ett misstag från vår författares sida.

Senare i §18 diskuteras citatet »Euntes...sacrificium», vilket författaren hänför till Hosea 6:6. Det visar sig dock att det även finns tre ställen i Matteusevangeliet som innehåller snarlika formuleringar, nämligen Matt. 9:13, 12:7 och 28:7. Även Ferrerius säger sig citera Hosea⁴⁰, även om citatet hos Ferrerius i själva verket är ordagrant från Matt. 9:13.

1.6 Kommentarer till översättningen

Översättningen som följer efter föreliggande textutgåva är tänkt att vara ett stöd för icke latinkunniga läsare. Jag har snarare strävat efter att få fram en begriplig svensk text än att följa handskriftens ofta oklara formuleringar slaviskt. I vissa fall har jag supplerat ord inom spetsklammer <> om jag ansett detta nödvändigt för begripligheten. Bibelcitatet har jag valt att översätta själv hellre än att använda en befintlig bibelutgåva.

1.7 Editionsprinciper

Utgåvan följer normalt handskriftens ortografi. Några undantag har gjorts i enlighet med de principer som beskrivs av Gejrot.⁴¹ Detta innebär att de två grafiska varianterna av *i* (*i* och *j*) genomgående skrivs som *i*, men att däremot *y* behålls, exempelvis i *ymago*. Jag har valt att genomgående använda *v* i konsonantiska positioner, exempelvis i början av ord, men däremot *u* i vokalpositioner. *W*, exempelvis i *wlt* och *ewangelista*, har normaliserats till *v* eller *vu*. Kombinationerna *-tio* och *-cio* har jag genomgående valt att transkribera som *-cio*. I det enda fall jag funnit där handskriften tydligt har *-tio*⁴² har jag noterat detta i apparaten. Vad beträffar interpunktion och användning av stor bokstav har en

⁴⁰ Ibid. s. 652.

⁴¹ Gejrot 1995.

⁴² fol 81r, »permixtione».

fullständig normalisering genomförts. Versal har behållits endast vid egennamn samt vid epitet såsom *Deus*, *Dominus* och *Sancta*, i de fall egennamn saknas⁴³ (exempelvis: *temptata fuit ista Sancta* (fol. 82v) men *Dic virgini sancte Katarine* (fol. 80r)).

Till utgåvan har jag fogat två olika notapparater. Den första, numrerad med arabiska siffror och placerad som fotnoter längst ned på varje sida, innehåller den textkritiska apparaten. Den andra, med romersk numrering och i form av slutkommentarer, innehåller källhänvisningar. Även till översättningen hör en notapparat, i vilken jag angivit vissa kommentarer till översättningen samt personidentifieringar.

Bibelcitats samt referat och mer eller mindre ordagranna citat ur andra källor förekommer mycket rikligt i texten. Ofta har de olika textstyckena sammanblandats och förkortats. I stället har jag markerat allt som tycks vara citat med citattecken. Mina identifieringar av citaten, mer eller mindre kompletta, anges i källapparaten. I de fall författaren själv nämner källan, har namnet på denna satts i kursivstil i texten. I dessa källhänvisningar har jag som regel behållit handskriftens ortografi och förkortningar. I den svenska översättningen har jag normaliserat hänvisningarna till Bibelns böcker enligt praxis i Bibel 2000. Fullständiga och normaliserade källhänvisningar anges i samtliga fall i källapparaten.

Predikotexten innehåller ett system av underrubriker (angående återgivningen av dessa i utgåvan, se 1.5 s. 6). Jag har delvis låtit underrubrikernas placering styra den utgivna textens styckeindelning, vilket fallit sig naturligt med tanke på innehåll och syntax. Vissa ytterligare stycke-brytningar har dock lagts till av bergiplighetskäl. För att underlätta för läsaren att orientera sig i texten samt smidigare kunna hänvisa till olika ställen i texten har jag såväl i utgåvan som i översättningen infört ett paragrafsystem. Dessa paragrafer anges i fetstil **§ 1** till **§ 19**.

⁴³ Gejrot 1995, s. 6.

Handskriften företer ett antal understrykningar av centrala ord och rubriker. Eftersom jag inte ansett att dessa tillför något till utgåvan har jag valt att inte återge dem. Sidbrytning i handskriften anges i utgåvan med /fol. XXx/. Jag har däremot inte tagit någon hänsyn till handskriftens radbrytningar.

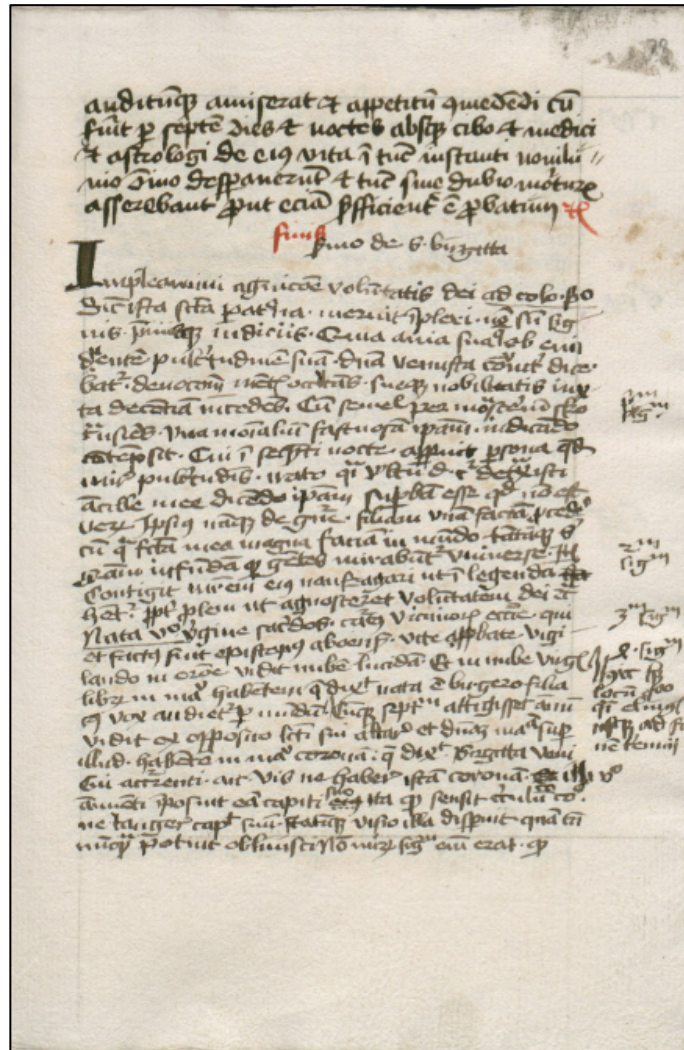
1.8 Abbreviationes et signa

add.	addidit
app. crit.	apparatus criticus
cod.	codex
corr.	correxerit, correctio, -nis etc.
fort.	fortasse
ind.	indicavit
leg.	legitur, -untur
lin.	linea, -ae, etc.
litt.	littera, -ae, etc.
marg.	marginem
p.	pagina, -ae, etc.
prim.	prima, -us, -i, etc.
scil.	scilicet
scr.	scripsit
vid.	videtur
/	nova codicis pagina
<>	supplenda

»Impleamini agnitione voluntatis Dei»

En predikan ur Skoklosterhandskriften

del 2: Utgåva och översättning

Stockholms universitet
Institutionen för franska, italienska och klassiska språk
Avdelningen för klassiska språk
Masteruppsats i latin vt 2012
inom Masterprogram i medeltidsstudier

Författare: Ebba Edberg
Handledare: Sara Risberg

2. Utgåva

Sermo de sancta¹ Birgitta

§ 1 **Impleamini agnitione voluntatis Dei** *ad Colo primo*ⁱ, sicut ista sancta patrona meruit impleri non sine signis previisque² indiciis. Quia avia sua³ ob evidentem⁴ pulcritudinem suam domina venusta communiter dicebatur devocionem mentis occultans sueque nobilitatis iuxta decenciam incedens^{5,6} cum semel per monasterium Sko transiret,⁷ una monialium fastuosam ipsam iudicando contempsit; cui in sequenti nocte apparuit persona quedam mire pulcritudinis irato quasi vultu dicens: »Cur detraxisti ancille mee dicendo ipsam superbam esse, quod non est verum? Ipsius namque de genere filiam unam faciam procedere, cum qua facta mea magna faciam in mundo tantamque sibi gratiam infundam, quod gentes mirabuntur universe».ii

§ 2 ⁸ Item contigit matrem eius naufragari, ut in legenda⁹ habeturⁱⁱⁱ, propter prolem, ut agnosceret voluntatem Dei, et cetera.

¹⁰ Nata vero virgine sacerdos curatus viciniorum ecclesie, qui et factus fuit episcopus Aboensis, vite approbate vigilando in oracione vidit nubem lucidam et in nube virginem librum in manu habentem, que dixit: »Nata est Birgero filia, cuius vox audietur per mundum!»^{iv}

¹ sancta: s (*vel fort. b, i.e. beata*) *cod. Vide Inledning 1.5 p. 5.*

² previisque: *litterae is vix leg. post corr. ut vid. cod.*

³ *post sua verbum que supra lin. perperam add. cod.*

⁴ *evidentem ut vid.*

⁵ *incedens: inncedens cod.*

⁶ *verba Primum signum in marg.*

⁷ *transiret scripsi, transiens cod.; cfr A&P p. 74.*

⁸ *verba Secundum signum in marg.*

⁹ *legenda + litt. ha ante corr. cod.*

¹⁰ *verba Tercium signum in marg.*

§ 3 ¹¹ Cumque septimum attigisset annum, vidit ex opposito lecti sui altare et dominam Mariam super illud habentem in manu coronam, que dixit »Birgitta, veni!» Cui accurrenti ait »visne habere istam coronam^{12?}». Illi vero annuente imposuit eam capiti suo¹³ ita, quod sensit circulum¹⁴ corone tangere caput suum. Statimque visio illa disparuit, quam tamen numquam potuit oblivisci.^v Non mirum signum enim erat, quod, /fol. 79v/ si voluisset habere coronam, facere deberet voluntatem coronantis.

§ 4 ¹⁵ Post hec circa decimum etatis annum, cum quadam die in ecclesia audiret predicari de passione Christi, statim nocte sequenti vidit Christum quasi eadem hora crucifixum et dicentem: »Taliter sum plagatus!» Illa vero putans hoc recenter factum esse respondit: »O Domine, quis fecit tibi istud?» Respondit Christus: »Qui me contempnunt et negligunt caritatem meam». Tunc in tantum affecta est ad passionem Christi, ut raro sine lacrimis reduceret ad memoriam.^{vi}

§ 5 ¹⁶ Superveniente insuper anno duodecimo <factum est, ut>, cum intenderet operi plumario cum coevis puellis, anxiaretur multum, quod opus ad votum suum facere nequiret. Oculos ad Deum erigebat. Intrante autem matertera ad eam vidit virginem quandam ignotam facientem opus cum ea. Cumque ad introitum suum virgo illa disparuisset, quesivit, que illa esset; respondit¹⁷ se neminem vidisse. Sed [quia] matertera ita subtiliter opus invenit factum, ut cernentibus daretur intelligi non esse opus tam tenere etatis sed in oculis omnium mirabiliter factum; quod¹⁸ postea inter reliquias reservavit.^{vii}

¹¹ *verba* Quartum signum in marg. et Hic habet locum, quomodo quasi elinguis usque ad finem triennii in marg.; cfr A&P p. 75.

¹² *post coronam verbum* Et ante corr. cod.

¹³ *ex eius male corr.* cod.

¹⁴ *circulum: litt. m supra lin. cod. ut vid.*

¹⁵ *verba* Quintum signum in marg.

¹⁶ *verba* Sextum signum in marg.

¹⁷ *respondit scil.* Birgitta.

¹⁸ *quod scil.* opus.

§ 6 ¹⁹ Nocte quadam aliis puellis dormientibus surrexit ad genua, ut frigore et nuditate affligeret corpus suum. Et matertera suspicans levitatem virginis peccat sibi afferi virgam; quam cum extenderet super dorsum, comminuta est²⁰. Non sine magno miraculo dixit etiam: »Numquid mulieres docuerunt te aliquas fallaces oraciones?» Respondit: »Non! Sed surrexi ad laudandum eum, qui michi presto semper est.» Et matertera »Quis» inquit »est ille?» Virgo ait: »Crucifixus, quem vidi nuper». Ex tunc et deinceps cepit eam arcius venerari.^{viii}

²¹ Non longe post, cum luderet cum puellis, apparuit ei dyabolus deformissimus quasi habens centum manus et pedes. Que perterrita cucurrit ad lectum suum crucifixo se commendans. Et dixit: »Nichil possum, nisi permiserit crucifixus».^{ix}

§ 7 Animadvertens exinde pater eius genus suum posse extollere^x ipsam cuidam viro iuveni nobili / fol. 80r/ in decimo octavo anno – ipsa vero in terciodecimo permanente – <desponsavit>²². Et sic per duennium iocundaverunt²³ se rogando Deum, ut, si contingeret eis matrimonialiter copulari,²⁴ hoc fiat ad honorem Dei et sine peccato; quod et factum est.^{xi}

§ 8 ²⁵ Nam procreaverunt ex suo sacro matrimonio octo²⁶: filios quattuor²⁷ quorum primus vocabatur Karolus miles, secundus Birgerus etiam miles, qui comitabatur matrem in omni peregrinatione sua, tercius Benedictus, quem mater flevit ob longam infirmitatem suam putans hoc evenisse ob peccata parentum. Cui apprensus dyabolus dixit: »Putas tu, quod lacrimae tue ascendunt in celum?» Sed Christus statim subiunxit: »Dyabolo sunt lacrimae odiose. Et si huc usque vocatus est Benedictus, ammodo tamen filius lacrimarum vocabitur. Nec ista infirmitas est

¹⁹ *verba* Septimum signum in marg.

²⁰ comminuta est scil. virga.

²¹ *verba* Octavum signum in marg.

²² desponsavit *addidi secundum Birger Gregersson Cap. II: Ipsam cuidam viro, iuveni nobili prudenti & diviti, desponsavit. Cfr A&P p. 77.*

²³ iocundaverunt: iocundantes *cod.*

²⁴ copulari, hoc: copulari, quod hoc *superflue scr. cod.*

²⁵ *verba* Octo proles in marg.

²⁶ octo scil. proles

²⁷ filios quattuor *ex tres filios corr. cod.*

propter peccata²⁸ parentum sed propter nature complexionem et maiorem premiacionem. Et quia modo tempus est, faciam finem necessitati eius.» Et sic exspiravit, ubi auditi sunt angeli tamquam aves. Et dixit: »Iam transit filius lacrimarum ad celum.»^{xii} Quartus vocabatur Gudmarus, qui fuit scholaris Holmis et obiit in innocencia sua.

§ 9 ²⁹ Et filias quattuor³⁰, quarum prima vocabatur Marta alias Mærita, que obiit Norvegie in sancto matrimonio. Secunda fuit beata Katarina, que eciam fuit coniugata. Sed cum venit ad thalamum, dixit domino suo: »Audisti aliquando de coniugio Marie et Iosep?» Respondit: »Audivi». »Et ita placetne, ut et nos similiter?» Respondit: »Placet». Et statim manens virgo petit Romam ad matrem. Et cum aliquamdiu ibi mansisset, dixit Deus matri sue: »Dic virgini sancte Katarine³¹, quod modo vidua est.» Benedicta est ita virgo, cui Deus testimonium prehibet.^{xiii} Tercia fuit Ingeburgis, que obiit sanctimonialis in Risaberg. Quarta vocabatur Cecilia sanctissima, quia, cum mater periclitabatur in partu eius, visa est Maria intrare ad illam et palpare singula membra eius videntibus et presentibus mulieribus, sicut postea sibi revelavit dicens: »Ingrata es, si non dilexeris me³², nam, cum laborasti in partu, ego intravi ad te. Ergo fac, quod³³ filii tui sint et mei».^{xiv} Respondit: »Benedicta sis tu, Maria mater Dei, /fol. 80v/ et benedictus sit filius tuus Iesus Christus. Ipse novit, quod Maria filia Ioachim est michi carior quam liberi Ulphonis et Birgitte. Et magis vellem, quod Birgitta Birgeri filia non fuisset nata, quam quod Maria, filia Ioachim, non esset progenita», et cetera. Cui respondit virgo: »Pro certo scias, quod illa Maria filia Ioachim erit tibi utilior, quam tu, Birgitta, filia Birgeri, es tibi ipsi. Et eadem filia Ioachim, que est mater Dei, vult esse pro matre liberis Ulphonis et Birgitte»^{xv}.

²⁸ ppecata *cod.*

²⁹ *verba* Quattuor filie *in marg.*

³⁰ *scil.* procreaverunt; *cfr supra* Octo proles

³¹ sancte Katarine: *s. ka. cod.*

³² *verbum me in marg. scr. et hic inserendum ind. cod.*

³³ *verbum quod in marg. scr. et hic inserendum ind. cod.*

§ 10 At ubi preordinatam a Domino sibi propagacionem prolis implesent, utrique sese continencie perpetue dedicarunt³⁴, ut patet in *Prologo* sub littera E^{xvi}. Perfectisque peregrinationibus, abstinenciis, vigiliis, discipliniis ceterisque virtutum operibus vir eius in Domino defunctus est. Quo protinus defuncto ipsa in sponsam Dei electa est, cui dictum est: »Sponsa debet facere voluntatem sponsi^{xvii}. Vade ergo ad Romam et esto ibi, donec videris papam et imperatorem pariter. Et dic eis voluntatem meam», prout in *Prologo libri septimi*^{xviii} habetur. Filius Dei loquitur: »Ecclesia mea nimis recessit a me in tantum, quod, nisi preces Marie matris mee intervenirent, non esset spes misericordie.^{xix} Nunc autem propter preces eius et omnium sanctorum adhuc ita misericors sum, quod mittere volo verba mea et offerre eis misericordiam meam. Si recipere voluerint, placabor, sin autem sencient iusticiam meam.»^{xx} Quare fugiamus ad Mariam tamquam parati ad faciendum voluntatem Dei dicendo Ave Maria.

§ 11 **Impleamini**^{xxi} ut supra. Investigavi ad honorem Dei et utilitatem vestram et inveni, quod Deus vult octo a nobis, scilicet fidem, humilitatem, dileccionem, puritatem, exemplaritatem³⁵, asperitatem, pietatem et firmitatem; et primo fidem^{xxii}. Vult enim Dominus³⁶, ut *apostolus* dicit, omnes homines salvos fieri^{xxiii}, quod non fit, nisi per fidem. Et in signum misit apostolos per totum mundum hoc predicare, dicens: »Qui crediderit et baptizatus»^{37xxiv} / fol. 81r/. Unde sciendum, quod fides est frequenter predicanda, diligenda et servanda, tum quia necessaria ad salutem, ut bona opera sint meritoria, tum quia dyabolus ei magis insidiatur quam bonis operibus, quia bona op<er>a³⁸ non salvant sine fide. Unde *Augustinus*: »Sicut rami ex ariditate radicis arescunt, ita et quelibet opera, licet bona videntur, tamen non sunt bona, si a fide disiunguntur»^{xxv}. Unde opus in fide factum plus placet Domino, quam omnia opera facta umquam ab omnibus infidelibus. Ipsa enim fides facit hominem filium Dei in baptismo, ita quod dicant patrini et patrine, cum redierint ad domum: »Iste est filius Dei» et »Ista est filia

³⁴ dedicarunt *vel* dedicarent *cod. ut vid.*

³⁵ exemplarittatem *ut vid. cod.*

³⁶ Dominus *post corr. ut vid.*

³⁷ Qui crediderit et baptizatus: Qui cred et b *cod.*

³⁸ op<er>a: *litt. opa supra lin. (et hic inserendum ind.) cod.*

Dei». Et tenetur³⁹ eis dicere, quod vivant innocenter, iuste et caritative ad Deum et ad proximum et quod addiscant Pater noster, Ave Maria et Credo, ut habetur in canone *De con. d. iiii*: »Vos autem patrini ante omnia...». ^{xxvi} Quibus enim cristianus, cum ad annos discrecionis pervenerit, tenetur addiscere Symbolum apostolorum, hoc est Credo, nisi impossibilitas ingenii obsistat^{xxvii}. Et qui ex contemptu neglexerit id facere, cum potuerit, peccat graviter. Hoc patrini sancte nostre Birgitte attendentes docuerunt eam fidem rectam, firmam et puram: rectam, ut in Credo habetur; firmam sine hesitatione dicens »Si ita est, ut dicitur, magnum est!»; puram sine permixcione⁴⁰ alicuius perfidie.

§ 12 ⁴¹ (Hic cadit exemplum de picciolella⁴² Nolensi.^{xxviii} Require hoc in *Bulla canonizacionis*^{xxix}.) Et cum adulta fuit, rogavit Deum, ut habetur in *Regula*: »O Domine Deus, qui me creasti et precioso sanguine redemisti! Si videris me in fide defectum aliquem habere, tu propter magnam gratiam⁴³ tuam eum supplere digneris». ^{xxx} Et mox rapta in spiritu vidit orbem⁴⁴ lucidam et audivit de nube vocem: »Ego sum Deus tuus, qui tecum loqui volo». ^{xxxi} Et territa putans illusionem esse iterum audivit: »Noli, inquam, timere! Ego sum omnium conditor, non deceptor.» Et mox Iohannes Baptista respondit, ut habetur *Li 3 r. c XI*: »Ille, qui apparuit tibi, ipse est naturaliter Dei filius, cui Pater me audiente / fol. 81v/ perhibuit testimonium dicens: »Hic est filius dilectus». Ipse est, a quo Spiritus sanctus processit, qui me baptizante super eum columbe specie apparuit. Ipse est secundum carnem verus Deus et verus filius Virginis, cuius corpus manibus meis attrectavi. Crede, ergo!» ^{xxxii} Que respondit: »Ego credo, quod, si serpens iaceret ante os meum, non intraret nisi te permittente, videlicet Deo» ^{xxxiii}.

§ 13 Humilitatem⁴⁵ secundo. ⁴⁶ Vult Deus humilitatem dicens: »Discite⁴⁷ a me, quia humilis sum corde» ^{xxxiv}. *Li questionum*⁴⁸: Querit⁴⁹ monachus in scala: »Cur

³⁹ tenetur: tenentur *cod.*

⁴⁰ permixcione *cod.*

⁴¹ *verba* Exemplum perfidie in *marg.*

⁴² picciolella *scripsi secundum A19*, piccionella *cod.* Vide *Inledning 1.5, p. 7.*

⁴³ gratiam in *marg. scr. et hic inserendum ind. cod.*

⁴⁴ orbem: *litterae or vix leg.*

⁴⁵ Humilitatem *post corr. ut vid.*

⁴⁶ *verba* Secundo humilitatem in *marg.*

Christus venit in mundum tam humilis?» Respondit: »Si venissem in maiestate, tunc nullus didicisset humilitatem, que tamen est necessaria ad salutem, quia sine ea non est via in celum.»^{xxxv} Unde *Li IIII revela c XCI*: »Christus dixit huic sancte: »Tu debes quadrupliciter te humiliare: Primo coram potentibus mundi, quia, ex quo homo contempsit obedire Deo, dignum est, ut obediat homini; secundo coram <spiritualibus>⁵⁰ pauperibus, id est coram peccatoribus, orando pro eis et regnando Deo, quia forte non fuisti nec es talis; tercio coram spiritualibus divitibus, id est coram amicis Dei, cogitando te indignam servire eis et conversari cum eis; quarto coram pauperibus mundi iuvando, vestiendo et lavando pedes eorum»^{xxxvi}. Appropinquante vero die mortis^{xxxvii} rogavit se sepeliri in nocte^{xxxviii} et hoc propter humilitatem, sed Deus convertit sibi ad magnum honorem. Nam populus honoravit corpus eius inhumatum ad duos dies.

§ 14 Dileccionem.⁵¹ Vult enim Deus, ut diligamus super omnia⁵² Deum et proximum, ut quidam legisperitus dixit, quando quesivit a Christo, quid faceret, ut vitam eternam possidere mereretur. Respondit Christus: »Quid legis de hoc?». Respondit: »Diliges Deum ex toto corde, hoc est ex tota voluntate»⁵³. Respondit Christus: »Hoc fac, et vitam eternam habebis.»^{xxxix} Quod utique ista Sancta fecit. Dilexit enim Christum ex omnibus viribus suis, ut habetur in *Regula* in hunc modum: »Ex gracia tua voluntatem habeo faciendi voluntatem tuam, / fol. 82r/ quamdiu vixero, te testante. Tu scis, quod, si possibile esset, quod maius gaudium maiorque consolacio ex hoc tibi proveniret, quod ego quo ad corpus meum omnes infirmitates, scandala, dolores⁵⁴, paupertates et omnes tribulaciones et adhuc in ipsa anima mea eterna supplicia sustinerem, istas adversitates potius amplecterer⁵⁵ quam utrumque ad corpus et animam eternam felicitatem ad hoc, ut consolacio tua minor esset.»^{xl} Interim eius animus ex filiorum compassione fluctuare cepit, quod

⁴⁷ discite: cum superfluo signo abbr. super litt. sc cod.

⁴⁸ Li questionum: litt. vel sign. supra lin.; fort. liber legendum.

⁴⁹ Querit: litt. vel sign. supra lin.; fort. -sivit legendum (i.e. quesivit ex querit corr. cod.)

⁵⁰ <spiritualibus> addidi secundum Birg. Rev IV.

⁵¹ verba Tercio dileccionem in marg.

⁵² omnia vix leg.

⁵³ voluntate: litt. o vix leg.

⁵⁴ dolores: doleres cod.

⁵⁵ amplecterer: litt. p propter maculam vix leg.

filios orbatos derelinqueret.⁵⁶ Insuper, ne post recessum suum contra Deum aliqua attemptarent, quia iuvenes⁵⁷ erant, vidit in visione ollam unam igni superpositam et puerum desuper insufflantem, quatenus olla ferveret. Cui dixit: »Quid tantum sufflas?». »Ut amor filiorum magis ac magis accendatur». Et ait: »Quis⁵⁸ es tu?». »Ego», inquit, »negociator sum». Intelligens autem immoderatum amorem circa filios adhuc in corde vigere mirabiliter se correxit, ut nichil iam preter divinum amorem preponeret⁵⁹ sibi, et cetera.^{xli}

§ 15 Puritatem.⁶⁰ Vult enim Deus, quod conservemus nos a malis cogitationibus et luxuria. Deus enim creavit hominem ad ymaginem suam^{xlii} quantum ad animam, quia tunc Deus non habuit corpus. Sicut ergo magnum esset peccatum ymaginem Christi proiicere ad lutum, maius tamen peccatum est, quando anima, que est proprior ymago, proiicitur ad turpes cogitationes. Ideo cuilibet dicitur illud *Deuteronomio IIII*: »Custodi temetipsum et animam tuam sollicite»^{xliii}. Item propter carnis assumptionem suam vult Deus, ut corpus nostrum preservemus a luxuria. Qui contrarium facit, plus peccat, quam si calicem <proiiceret>⁶¹, qui non est tamen consecratus, sicut corpus nostrum in baptismo, ubi consecratur crismate et oleo sancto.^{xliv} Hoc ista Sancta patrona intellexit, que conservavit se caste in virginitate, in coniugio et /fol. 82v/ in viduitate. Unde apostolus *Ad Tisalo*: »Hec est voluntas Dei sanctificatio vestra, ut sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione et honore»^{xlv}. Temptata fuit ista Sancta de cogitationibus immundis, cui virgo Maria apparens dixit: »Dyabolus est sicut explorator invidus querens accusare bonos. Ideo ora quantumcumque temptaris⁶², quia conatus resistendi reputabitur tibi pro corona, dummodo non consentis.»^{xlvi}

⁵⁶ *verba* Olla revelacio in marg.

⁵⁷ *iuvenes*: litt. n propter maculam vix leg.

⁵⁸ *Quis*: litt. ui propter maculam vix leg.

⁵⁹ *preponeret*: ppreponeret cod.

⁶⁰ *verba* Quarto puritatem in marg.

⁶¹ *proiiceret conieci*; cfr Ferrerius p. 651.

⁶² *temptaris*: teptaris cod.

§ 16 Exemplaritatem^{63,64}, scilicet ad extra, ita quod nullus possit presumere malum de vobis.^{xlvi} Dicunt aliqui, quando reprenduntur et diu cum suspecta muliere loquuntur, maxime in ecclesia, respondent: »Quid ad me? Deus scit cor meum.» Hoc non sufficit⁶⁵. Oportet enim, ut⁶⁶ nullus scandalizetur in vobis.^{xlviii} Hoc precavens ista Sancta fugit levitates, loca et personas, quibus notari posset; ancillas quoque honestas et comites morum honestate compositos secum semper habebat. Eciam filias suas secum adduxit visitando infirmos. Cumque hoc honeste matrone advertentes dixerunt sibi: »Domina Birgitta, vos exponitis filias vestras periculo infectionis», quibus illa respondit: »Quid zelatis pro filiabus meis?^{xliv} Volo enim eis relinquere exemplum, ut, quemadmodum ego facio, et ipse faciant et discant servire infirmis».

§ 17 Penalitatem vult Deus.⁶⁷ Si peccamus, non vult, ut dampnemur, sed ut assumamus⁶⁸ aliquam penalitatem pro peccatis. Argentarius non statim proiicit vas auri, si⁶⁹ frangitur vel cadit in lutum, quia preciosa materia est. Sed hoc non facit figulus, quia talem materiam non habet, sicut argentarius. Qui ponit vas fractum in fornello, deinde coniungitur. Sic eciam facit Deus, optimus argentarius. Homo est de precioso metallo. Si istud cadit in lutum luxurie vel frangitur aliquo peccato, statim reformat in fornace contricionis, ubi flatu doloris incenditur. Postea coniu<n>ctura confessionis / fol. 83r/ quasi malleo reformatur. Postea politur ex operibus penitencie, sicut scriptum est *Ezechielis xviii*: »Numquid voluntatis mee est mors impii» quasi dicens »non, sed ut convertatur a viis suis pravis et vivat»^l. Ad hoc exhortans eam Christus, ut *Li I revela c 2°* habetur: »Considera, quam grave est ardere in igne! Quid mereris, si aliquem dominum temporalem sicut me offendisses? Ego enim, quamvis te toto corde diligam, tamen contra iusticiam ne in uno puncto faciam⁷⁰, quo minus, sicut in omnibus membris deliquisti, sic et in omnibus satisfacias. Propter voluntatem tamen bonam et propositum emendandi

⁶³ *verba* Quinto exemplaritatem in marg.

⁶⁴ *scil.* vult Deus; *cfr* § 17 & § 18 *infra*.

⁶⁵ *sufficit*: *prim. litt. f vix leg. propter maculam.*

⁶⁶ *ut ut vid.*

⁶⁷ *verba* Sexto asperitatem penitencie in marg.

⁶⁸ *assumamus*: *assummamus cod.*

⁶⁹ *si ex sed corr. ut vid. (si in marg. add. et hic inserendum ind.) cod.*

⁷⁰ *ne...faciam fort. in nec...facio corrigendum secundum Undhagen, 1977, p. 246-247, cfr app. crit. ibidem.*

iusticiam in⁷¹ misericordiam commuto remittendo graviora supplicia pro modica emendacione. Ergo amplectere...»^{li}. Quod et fecit, ut habetur in *Bulla canonizacionis*: »Ad nudam carnem cordam de canope cum pler<i>sque nodis stricte ligatam, similiter circa singulas tibias subtus genua eciam tempore infirmitatis detulit, nec pannis lineis utebatur, nisi in velaminibus capitis, sed laneis. Et non solum eas, quas sancta mater ecclesia iubet, vigilias et ieiunia observabat, sed multa alia superaddebat. Similiter quater in ebdomada eciam coniuge vivente ieiunabat cum laboriosis peregrinacionibus. Item stillas ardentes stillando super carnem suam» et cetera.^{lii}

§ 18 ⁷² Pietatem vult Deus. De bonis, que nobis dedit, sive temporalia sive spiritualia sint, demus proximis indigentibus. *Lu XI*: »quod superest, date elemosinam»^{liii}. *Nicolaus de Lira*⁷³ exponit, quia primo debet fieri restitucio et de eo, quod remanet, elemosinarum largicio^{liv}. »Et ecce, omnia munda sunt vobis»^{lv}. Quia elemosina magnam habet virtutem ad peccatorum remissionem, ut habetur *Danielis III*: »Peccata tua elemosinis redime»^{lvi}. Vult enim Deus, quod mutuemus proximo sine usura. *Luc VI*: »Mutuum date nichil inde sperantes»^{lvii}. Cetera creature omnia collata sibi a Deo communicant et dant homini, ut patet in sole, qui dat nobis claritatem / fol. 83v/, et luna, que⁷⁴ dat influencias. Et sic de aliis. Ideo dixit Iudeis et modo Cristianis facientibus sacrificia et non curantibus de pauperibus: »Euntes dicite» *Osee 6* »quid est: »misericordiam volo et non sacrificium»^{lviii}. Unde *sanctus Thomas*⁷⁵: »Deum non colimus per exteriora sacrificia aut munera propter ipsum, sed propter nos et proximum. Non enim indiget sacrificiis nostris, sed vult ea sibi offerri propter devocionem nostram et utilitatem proximi. Et ideo misericordia, qua subvenitur defectibus aliorum, est sacrificium ei magis acceptum.»^{lix} Et quia sunt, qui habent aliqua male acquisita sicut de usura, rapina et furto volentes favere de ipsis sacrificium, sed non valet, iustius est, ut restituant, quibus tenentur cum consilio sui confessoris. *Ista Sancta de bonis acquisitis XII pauperes consuevit die qualibet domo in propria cibare illis*

⁷¹ in: *secundum Undhagen, 1977, p. 247 emendavi, cfr app. crit. ibidem; et cod.*

⁷² *verba Septimo pietatem in marg.*

⁷³ *Nicolaus de Lira: Nic de Lira cod.*

⁷⁴ *que scripsi, qui cod. ut vid.*

⁷⁵ *Santus Thomas: Sanctus Tho cod.*

inserviens et necessaria subministrans. Et quinta feria, memor cene Domini, propriis manibus lavit pedes eorum. Hospitalia erigens multis in locis et singulariter huius<modi>⁷⁶ in⁷⁷ Ulfaasa pauperes et infirmos in illis degentes pia miseracione lavit, ligavit fovitque quasi omni die^{lx}. Sed et suas filias secum duxit⁷⁸ propter certas causas suprapositas de exemplaritate. Item multos pauperes annuatim vestiebat. Plerasque tam religiosas quam seculares personas in diversis regni partibus suis elemosinis copiosius relevabat. Virgines denique quam plures sublevans alias viris alias Deo spirituali connubio copulavit sufficienter dotando. Et, ut breviter dicam, afflictis omnibus, pauperibus et captivis, orphanis, pupillis ac viduis se exhibuit quasi matrem.^{lxi} Rome siquidem puellam quandam facultate inopem, sed venustate decoram, et inde vel anime vel corporis perdicioni pro-/fol 84r/-pinquam, honorifice nuptui tradidit sufficienterque dotavit^{lxii}.

§ 19 ⁷⁹ Firmitatem virtualement vult Deus, scilicet ut in bonis operibus simus firmi <et>⁸⁰ stabiles. Nam si aliquis per XCIX⁸¹ annos tenuerit bonam vitam et in centesimo dimittit et dat se deliciis et moritur sic, talis numquam⁸² intrabit paradysum. Exemplum quod ponit sanctus Vi<n>ce<ncius>⁸³ <Ferrerius⁸⁴: Erat quidam⁸⁵ mercator, qui emptis preciosis <iacalibus posuit in>⁸⁶ quodam fardello⁸⁷ et tradidit uni portatori, <ut portaret>⁸⁸ usque ad domum, dans sibi unum flor<enum>⁸⁹ pro leuca; qui, quando fuit ad medium mi<lli>are⁹⁰, deposito fardello⁹¹ et perditio venit ad domum mercatoris petens salarium de hoc quod portavit, quod non solum non recepit premium, ymmo recepit obprobrium. Ita ad propositum, quando aliquis incipit bonam vitam et non debet cessare in medio sed

⁷⁶ huius<modi> scil. hospitalium; huius vix leg. (propter maculam), litt. modi conieci.

⁷⁷ in ut vid.

⁷⁸ duxit: ducendo cod.

⁷⁹ verba Octavo firmitatem perseverancie in marg.

⁸⁰ et supplevi secundum Ferrerium; verbum non legitur propter detrimentum cod.

⁸¹ XCIX ex CXIX corr. cod. in marg.

⁸² numquam supplevi secundum Ferrerium; verbum propter detrimentum cod. vix leg.

⁸³ Vi<n>ce<ncius>: litterae n et ncius non leg. propter detrimentum cod.

⁸⁴ Ferrerius conieci; non leg. propter detrimentum cod.

⁸⁵ Erat quidam: litt. Erat qu non leg. propter detrimentum cod.; supplevi secundum Ferrerium.

⁸⁶ iacalibus posuit in non leg. propter detrimentum cod.; supplevi secundum Ferrerium.

⁸⁷ fardello: ferdello cod.

⁸⁸ <ut portaret> supplevi secundum Ferrerium.

⁸⁹ flor<enum>: litterae enum non leg. propter detrimentum cod.; supplevi secundum Ferrerium.

⁹⁰ mi<lli>are: litterae li non leg. propter detrimentum cod.; supplevi secundum Ferrerium.

⁹¹ fardello: ferdello cod.

perseverare usque in finem.^{lxiii} Ergo dixit Christus^{lxiv} de ista Sancta sicut de sancto evangelista *Io ult*: »Sic eam volo manere, donec veniam»^{lxv}, scilicet per mortem, ubi eam inveniens perseverantem assumpsit eam⁹², sicut sponsus sponsam suam in eterna tabernacula sua.

-
- i Impleamini...primo: *Col. 1:9*.
- ii Quia avia sua..universe: *Cfr A&P p. 74-75*.
- iii ut in legenda habetur: *vide A&P p. 75*.
- iv Nata vero...per mundum: *Cfr A&P p. 75 f.*
- v Cumque...oblivisci: *Cfr A&P p. 76 f.*
- vi Post hec...memoriam: *Cfr A&P p. 76 f.*
- vii Superveniente...reservavit: *Cfr A&P p. 76 f.*
- viii Nocte quadam...venerari: *Cfr A&P p. 77 f.*
- ix Non longe...crucifixus: *Cfr A&P p. 77 f.*
- x Animadvertens...extollere: *Cfr Birger Gregersson cap II (Marito sociata)*.
- xi ipsam...factum est: *Cfr A 19 fol 54r et A&P p. 77 et Birger Gregersson cap II*.
- xii quem mater... filius lacrimarum ad celum : *Cfr A&P p. 91 f.*
- xiii dixit Deus...vidua est: *Cfr Processus seu negocium canonizacionis B. Katerine de Vadstenis, p. 8*.
- xiv cum mater...et mei: *Cfr A&P p. 79f.*
- xv Benedicta sis...Ulphonis et Birgitte: *Cfr Rev. Extr. 63*.
- xvi ut patet in prologo sub littera e: *Prologus Magistri Matthie in Birg. Rev. I (§12-14)=littera E (Undhagen, 1977)*.
- xvii Sponsa debet...sponsi: *Birg. Rev. I:2, 7 (Undhagen, 1977, p. 246)*.
- xviii Prologo libri septimi: *Birg. Rev. VII, Prologus, p. 113 (Bergh 1967). Cfr Rev. Extr. 8:1 (Hollman 1956) et A&P p. 94. Vide Inledning 1.5, p. 6*.
- xix Ecclesia...misericordie: *Cfr Birg. Rev. VI:26, 12 (Bergh, 1991); Birg. Rev VIII:30, 12 (Aili, 2002)*.
- xx Nunc autem...iusticiam meam: *Cfr Birg. Rev. I:5, 18-19 (Undhagen, 1977)*.
- xxi Impleamini: *Col. 1:9, cfr §1*.
- xxii Investigavi...primo fidem: *Cfr Ferrerius §B*.
- xxiii Vult...salvos fieri: *I Tim 2:4*.
- xxiv Qui b(a)ptizatus): *Marc 16:16*.
- xxv Sicut...disiunguntur: *Locum non inveni, sed cfr PL 77 ep. 38. Vide Inledning 1.5, p. 6*.
- xxvi De con d. iiii...pervenerit: *id est CIC De consecratione, distinctio III; vide Friedberg vol II p. 1394; cfr et Friedberg vol I p. 769. Vide Inledning 1.5, p. 7*.
- xxvii quibus enim...obsistat: *Cfr Johannes Herolt Sermo XLI Dominica II quadragesimae, sub littera C*.
- xxviii piccionella nolensi: *vide Inledning 1.5, p. 7*.
- xxix vide A 19 fol. 55v-56r (SDHK 13955, facsimile in CCSMA XI p. 114-115).
- xxx O Domine...digneris: *cfr Birg. Reg. Salv. §300 (Eklund, 1975)*.
- xxxi Ego...volo: *cfr Birg. Rev. Extr. 47 (Hollman, 1956)*.
- xxxii Li 3 r. c XI...ergo: *id est Libro 3 revelacionum capitulo XI; vide Birg. Rev. III:11, 2-3 (Jönsson, 1998)*.
- xxxiii Ego credo...Deo: *cfr Birg. Rev. III:11, 1 (Jönsson, 1998)*.
- xxxiv Discite...corde: *Mt. 11:29*.
- xxxv Li questionum...in celum *id est Birg. Rev. V; vide Birg. Rev. V:5 f (Bergh, 1971)*.

⁹² assumpsit eam: *verbum eam superflue scr. cod.*

-
- xxxvi Li IIII revela c XCI ...pedes eorum *id est Liber IIII revelacionum capitulum XCI; vide Birg. Rev. IV:91, 1-4 (Aili, 1992).*
- xxxvii Appropinquante...mortem: *Cfr Birg. Rev. VII:31, 13 (Bergh, 1967).*
- xxxviii rogavit se sepeliri in nocte: *Cfr Bertholdus cap 9.*
- xxxix quesivit...habebis: *cfr Luc. 10:25.*
- xl Regula...minor esset: *id est Birg. Reg. Salv.; vide ibidem p. 297-299 (Eklund, 1975).*
- xli Insuper...et cetera: *Birg. Rev. Extr. 95. Cfr et Birg. Rev. Extr. 54. (Hollman, 1956).*
- xlii Deus...suam: *Gen. 1:27.*
- xliiii Custodi...sollicite: *Deut. 4:9. »Vult enim...sollicite»: Cfr Ferrerius §E: »Tertio vult...sollicite».*
- xliiv Qui contrarium...oleo sancto: *Cfr Ferrerius §E.*
- xlv Hec est...honore: *I Thess. , 4:3-4.*
- lxvi Temptata...consentis: *cfr Birg. Rev. VI:94, 14 (Bergh, 1991).*
- lxvii Scilicet...in vobis: *Cfr Ferrerius §F »Sc. a dextra...in vobis».*
- lxviii Exemplaritatem...in vobis: *Cfr Ferrerius cap IV §F.*
- lxix Quid...meis: *Cfr Bertholdus cap 36.*
- l Numquid...vivat: *Ez. 18:23.*
- li Li I revela c 2°...amplectere: *id est Libro I revelacionum capitulo secundo; vide Birg. Rev. I:2, 9-12 (Undhagen, 1977).*
- lii Ad nudam...et cetera: *A 19 fol. 55v-56r; cfr quoque A&P p. 98-99.*
- liii Lu XI ...elemosyniam: *Luc. 11:41.*
- liv Nic de Lira...largicio: *Locum non inveni, sed cfr Thomas Aquinas Summa Theologica 2.2 q. 32 art. 2. Vide Inledning 1.5, p. 7.*
- lv Et ecce...vobis: *Luc. 11:41.*
- lvi Peccata...redime: *Dan. 4:24.*
- lvii Mutuum...sperantes: *Luc. 6:35.*
- lviii Euntes...sacrificium: *Os. 6:6; cfr et Matth. 9:13 et Matth. 28:7. Vide Inledning 1.5, p. 7.*
- lix Sanctus Thomas...acceptum: *Thomas Aquinas, Summa Theologia II:2, quaestio 30, articulus 4.*
- lx XII pauperes...omni die: *Cfr Bertholdus de Roma, Vita Birgittae, AASS cap III:35; A 19 fol. 55r.*
- lxi Item multos...matrem: *Cfr Bertholdus, cap III:36.*
- lxii Rome...dotavit: *Cfr Bertholdus, AASS cap III:37.*
- lxiii Firmitatem...finem: *Cfr Ferrerius §K: »Octavo...finem».*
- lxiv Locum non inveni.
- lxv Io... veniam: *Joh. 21:22.*

3. Översättning

Predikan om den heliga Birgitta

§ 1 Må ni uppfyllas av kunskap om Guds vilja (Kol. 1) så som vårt heliga skyddshelgon förtjänade att uppfyllas, bådad av tecken och förebud. Birgittas mormor¹, som allmänt sades vara en vacker dam på grund av sin strålande skönhet, dolde sin själs hängivenhet bakom den höviskhet som hennes adelskap krävde. En gång, när hon på en resa kom förbi Sko kloster, hånades hon av en av nunnorna, som tog henne för högfärdig. Följande natt uppenbarade sig för nunnan en gestalt, underbart skön, med liksom vredgad uppsyn, som sade till henne: »Varför smädade du min tjänarinna, och påstod att hon var högmodig, vilket ej är sant? Ty av hennes släkt skall jag låta framträda en dotter, genom vilken jag ska göra storverk i världen, och jag skall fylla henne med sådan nåd, att all världens folk ska förundras».

§ 2 Likaså råkade Birgittas moder² ut för skeppsbrott, så som legenden berättar, på det att hon skulle få veta Guds avsikt med barnet, och så vidare.

När flickan blivit född hände det sig att den hederliga kyrkoherden i den närbelägna kyrkan, han som sedan blev utnämnd till biskop i Åbo³, medan han vakade och bad, såg ett lysande moln, och mitt i molnet en jungfru med en bok i handen. Jungfrun sade: »En dotter har fötts åt Birger⁴, och hennes röst skall höras världen över!»

§ 3 När hon nått sitt sjunde levnadsår, såg hon mitt emot sin säng ett altare, och frun Maria ovanpå det. Maria höll en krona i sin hand, och hon sade: »Birgitta, kom!» och, när flickan skyndade fram: »Vill du ha denna krona?». När Birgitta nickade, satte hon kronan på hennes huvud, så att hon kände dess rundel

¹ Birgittas mormor var Sigrid, kallad »den fagra», se ÄSF I:1-3, s. 40, »Bengt Magnusson».

² Birgittas moder var Ingeborg Bengtsdotter, se artikel »Birgitta Birgersdotter» i SBL.

³ Kyrkoherden som senare blev biskop av Åbo hette Bengt Gregersson. Se Klockars i HTF 1958 s. 125.

⁴ Birger Petersson, Birgittas far, se artikel »Birgitta Birgersdotter» i SBL.

vidröra sin hjässa. Med ens försvann visionen, men Birgitta kunde aldrig glömma den. Utan tvivel betydde tecknet att hon, om hon ville ha kronan, måste uppfylla den krönandes vilja.

§ 4 Därefter, vid omkring tio års ålder, när Birgitta en dag fick höra predikas om Kristi lidande, såg hon genast följande natt Kristus såsom vore han nyss korsfäst. Han sade: »Sålunda har jag plågats!«. Birgitta, som trodde att detta alldeles nyligen inträffat, svarade: »O Herre, vem har gjort dig detta?» Kristus svarade: »De som hånar mig och intet aktar på min kärlek«. I den stunden blev Birgitta så rörd inför Kristi lidande, att hon sällan därefter kunde påminna sig händelsen utan att gråta.

§ 5 När Birgitta var i sitt tolfte levnadsår hände det sig, medan hon sysslade med broderi tillsammans med andra jämnåriga flickor, att hon oroades mycket, då hon inte lyckades utföra det arbete hon ålagt sig. Hon lyfte då sin blick mot Gud. När hennes moster⁵ kom in i rummet, såg hon vid Birgittas sida en okänd jungfru som gjorde arbetet tillsammans med henne. Eftersom jungfrun försvunnit när mostern kommit in frågade hon Birgitta vem jungfrun varit, men Birgitta svarade att hon ingen hade sett. Men eftersom mostern fann arbetet så utsökt, att var och en som såg det förstod att det inte kunde ha utförts av en så ung person, utan enligt allas uppfattning måste ha tillkommit genom mirakel, så bevarade hon det hädanefter bland relikerna.

§ 6 En natt, medan de andra flickorna sov, reste sig Birgitta på knä, för att plåga sin nakna kropp med köld. Mostern, som misstänkte att flickan var okysk, lät hämta en käpp. När hon sträckte ut den över flickans rygg, föll käppen i bitar. Med stor förundran sade hon då: »Inte har väl kvinnorna lärt dig några falska böner?» Birgitta svarade: »Nej! Men jag steg upp för att lova honom, som ständigt vakar över mig» Mostern sade: »Vem är det?» Jungfrun svarade: »Den korsfäste, vilken jag just såg». Från den dagen höll mostern Birgitta högre i aktning.

⁵ moster: Katarina Bengtsdotter, se SBL, artikel »Aspenäsätten», »Knut Jonsson».

Inte långt därefter, medan Birgitta lekte med de andra flickorna, uppenbarade sig för henne en frånstötande djävul med hundra händer och fötter. Flickan sprang vettskrämd till sin säng och anförtrodde sig åt den korsfäste. Hon sade: »Jag förmår intet, om inte den korsfäste tillåter det».

§ 7 Då Birgittas far förstod att hon skulle kunna bringa ära åt hans släkt, lät han vid tretton års ålder gifta bort henne med en ung ädling på arton år.⁶ I två år förnöjde de sig och bad till Gud att om de skulle komma samman i äktenskapet så skulle det ske på ett sådant vis att det blev till Guds ära och utan synd; och så skedde.

§ 8 Deras heliga äktenskap frambringade nämligen åtta barn: fyra söner bland vilka den förste hette Karl och blev riddare. Den andre, Birger, var också riddare, och han följde modern på alla hennes pilgrimsfärder. Den tredje hette Bengt, och honom sörjde modern för hans långa sjukdoms skull, eftersom hon trodde att den berodde på föräldrarnas synder. Djävulen uppenbarade sig för henne och sade: »Tror du att dina tårar når upp till himmelen?» Men Kristus svarade genast: »För djävulen är tårarna förhatliga. Och om denne hittills kallats Välsignad⁷, ska han hädanefter kallas Tårarnas son. Denna sjukdom beror inte på föräldrarnas synder utan på naturens nyck, och den skall ge desto större belöning. Och som tiden nu är inne, ska jag göra slut på hans nöd». Och så gav pojken upp andan, varvid änglar hördes sjunga likt fågelkvitter. Och Kristus sade: »Nu far tårarnas son till himmelen». Den fjärde hette Gudmar; han gick i skolan i Stockholm och dog ung.

§ 9 De fick också fyra döttrar, av vilka den första hette Marta eller Märta. Hon dog i Norge in det heliga äktenskapet. Den andra var den saliga Katarina, som även hon var gift. När hon emellertid kom in i bröllopskammaren frågade hon sin make: »Har du hört talas om Marias och Josefs äktenskap?» Han svarade: »Ja, det har jag». »Är du med på, att vi gör på samma sätt som de?» Han svarade: »Jag

⁶ en ung ädling på arton år nämligen Ulv Gudmarsson, se artikel »Birgitta Birgersdotter» i SBL.

⁷ Välsignad: på latin Benedictus.

är med på det». Hon förblev jungfru och begav sig genast iväg till Rom till sin mor. När hon hade vistats där en tid, sade Gud till hennes moder: »Säg till den saliga jungfrun Katarina att hon nu blivit änka». Denna jungfru är så välsignad, att Gud meddelar sig med henne. Den tredje dottern hette Ingeborg. Hon dog som nunna i Riseberga. Den fjärde kallades Cecilia den allra heligaste, ty när hennes moder svävade i fara under födsloarbetet, såg kvinnorna som bistod Birgitta hur Maria kom in till henne och rörde vid hennes alla lemmar. I en senare uppenbarelse sade Maria till Birgitta: »Du är otacksam om du inte älskar mig, ty när du plågades i födslovåndor kom jag till dig. Se alltså till att dina barn också blir mina.» På detta svarade Birgitta: »Välsignad vare du, Maria Guds moder, och välsignad vare din son Jesus Kristus. Han vet att Maria, Joakims dotter, är mig kärare än Ulfs och Birgittas barn, och hellre ville jag att Birgitta Birgersdotter aldrig blivit född, än att Maria, Joakims dotter, inte skulle ha kommit till världen, och så vidare». Jungfrun svarade henne: »Du kan vara säker på att denna Maria, Joakims dotter, skall bli dig till större gagn än vad du, Birgitta Birgersdotter, är för dig själv. Och densamma Joakims dotter, som är Guds moder, vill vara såsom en mor åt Ulfs och Birgittas barn».

§ 10 När de så hade utfört det barnafödande som Herren ålagt dem, hängav de sig åt evig kyskhet, såsom man kan läsa i prologen under bokstaven E. Efter att ha genomfört pilgrimsfärder, fastor, vakor, tukt och övriga dygdeverk, avled så maken i Herren. Sedan han dött, valdes Birgitta till Guds brud, och det sades till henne: »Fästmän måste göra fästmannens vilja. Far alltså till Rom och förbli där, tills du träffar både påven och kejsaren samtidigt och säg dem min vilja», såsom man kan läsa i prologen till den sjunde boken. Guds son talar så: »Min kyrka har avlägsnat sig så långt från mig, att om inte min moder Marias böner komme emellan, funnes det föga hopp om barmhärtighet. Emellertid är jag nu, tack vare hennes och alla helgons böner så barmhärtig, att jag vill ge dem mina ord⁸ och erbjuda dem min barmhärtighet. Om de vill lyssna, skall jag mildra min vrede, om ej kommer de att få känna min rättvisa». Därför tar vi vår tillflykt till Maria, liksom redo att göra Guds vilja i det att vi ber Ave Maria.

⁸ ge dem mina ord: dvs Uppenbarelserna.

§ 11 Låt er uppfyllas, som ovan. Jag har forskat till Guds ära och er nytta, och jag har funnit att Gud begär åtta ting av oss, nämligen tro, ödmjukhet, kärlek, renhet, föredömlighet, stränghet, fromhet och fasthet, och först bland dem är tron. Gud vill nämligen, såsom aposteln säger, att alla människor ska bli frälsta, vilket inte kan ske på annat sätt än genom tro. Till tecken på detta sände Han ut sina apostlar över hela världen att predika detta i det att han sade: »Den som tror och bliver döpt...». Av detta lär vi att tron ständigt bör predikas, högakts och bevaras, dels för att den är nödvändig för vår frälsning, liksom goda gärningar är förtjänstfulla för den, dels för att Djävulen hellre korrumperar vår tro, eftersom goda gärningar utan tro inte leder till frälsning. Härom skriver Augustinus: »Liksom grenarna torkar om roten är torr, så är inte alla gärningar av godo, hur goda de än må verka, om de skiljs från tron». Därför är en gärning som utförs i tro mera Gudi behaglig än alla gärningar som någonsin utförts av otrogna, ty det är själva tron som gör människan till Guds barn i dopet, precis som gudfäder och gudmödrar skall säga när de återvänder hem: »Denne är Guds son» och »Denna är Guds dotter». Likaså åligger det gudföräldrarna att uppmana barnen att leva oskuldsfullt, rättfärdigt och kärleksfullt mot Gud och mot sin nästa, samt lära sig Fader vår, Hell dig, Maria och trosbekännelsen, så som den kanoniska rätten säger i förordningen De consecratione, distinctio III: »Framförallt åligger det emellertid er, gudföräldrar...», att lära den kristne den apostoliska trosbekännelsen. Detta sker när han uppnått förständig ålder, om inte sinnesslöhet hindrar. Den som av förakt struntar i att lära sig, trots att han har möjligheten, syndar svårt. Heliga Birgittas gudföräldrar gav akt på detta, och lärde henne den att tro rätt, fast och rent: rätt, så som anges i Trosbekännelsen; fast, så att hon utan att tveka sade: »Om det är sant, det som sägs, så är det storslaget!» och rent, utan inblandning av någon trolöshet.

§ 12 (Här infaller exemplet med kvinnan från Nola. Om detta kan man läsa i kanonisationsbullan.) När Birgitta blev vuxen, bad hon till Gud, så som det står i klosterregeln: »O Herre Gud, du som skapat mig och återlöst mig med ditt dyra blod, om du ser någon brist i min tro, så värdigas avhjälpa den för din stora nåds

skull». Och strax blev hon hänryckt i anden och hon såg ett skinande klot och hörde en röst från ett moln: »Jag är din Gud som vill tala med dig». Skräckslagen, i tron att det var ett bländverk, hörde hon åter rösten: »Jag säger dig, var inte rädd! Jag är alltets skapare, inte dess förförare». Strax svarade Johannes döparen, så som det står i tredje boken av Birgittas uppenbarelser i kapitel 11: »Han som uppenbarade sig för dig är själv till sitt kött Guds son, om vilken Fadern sagt till mig: ›Denne är min älskade son›. Det är från honom som den helige Ande utgår, vilken uppenbarade sig i en duvas form över honom när jag döpte honom. Han är till köttet sann Gud och sann Jungfruson, och jag har rört vid hans kropp med mina händer. Tro, alltså!» Birgitta svarade: »Jag tror att om en orm låg framför min mun kunde han inte komma in om inte du, det vill säga Gud, så tillät»

§ 13 Det andra är ödmjukheten. Gud vill ha ödmjukhet. Han säger: »Lär av mig som har ett ödmjukt hjärta» (Frågornas bok.) Munken på trappan frågar: »Varför kom Kristus så ödmjuk till världen?» och Han svarar: »Om jag hade kommit i majestätisk prakt så skulle ingen ha lärt ödmjukhet. Ödmjukhet är nödvändig för frälsning, ty utan den finns ingen väg till himmelen.» Det är därför som Uppenbarelsernas tredje bok, kapitel 91, säger: »Kristus sa till detta helgon: ›Du måste ödmjuka dig fyrfaldigt: för det första inför världens mäktiga, ty som människan vägrade lyda Gud är det inte mer än rätt att hon nu måste lyda människor. För det andra inför de fattiga i anden, det vill säga inför syndarna, i det att du ber för dem och tackar Gud att du händelsevis inte har blivit eller är en av dem. För det tredje inför de rika i anden, det vill säga Guds vänner, i det att du ser dig som ovärdig att tjäna dem och dväljas i deras sällskap. För det fjärde inför världens fattiga, i det att du hjälper dem, klär dem och tvättar deras fötter. »» Och när Birgittas dödsdag närmade sig bad hon om att få bli begravd på natten, och detta gjorde hon för ödmjukhets skull, men Gud vände detta till stor ära för henne, ty folket hedrade hennes obegravda kropp i två dagars tid.

§ 14 Kärleken. Gud vill nämligen att vi ska älska Gud och vår nästa över allt annat, så som den där laglärde sade när han frågade Kristus vad han borde göra för att förtjäna det eviga livet. Kristus svarade: »Vad står skrivet om detta?»

Mannen svarade: »Du skall älska Gud med hela ditt hjärta, det vill säga med hela din vilja». Kristus sade: »Gör detta, och du ska få evigt liv.» Sålunda gjorde även den heliga Birgitta. Hon älskade nämligen Kristus med all sin kraft, så som vi läser i Regeln i följande ordalag: »Av din nåd har jag min fria vilja att göra din vilja så länge jag lever, med dig som vittne. Du vet, att om det var möjligt att det glädde och behagade dig mera att jag till kroppen skulle lida alla slags sjukdomar, svårigheter, smärtor, svagheter och allehanda prövningar och till och med i själva anden lida ständiga straff, skulle jag hellre genomlida dessa motgångar än acceptera någon som helst evig lycka för kropp eller själ, om detta skulle mindre behaga dig.» Under tiden började hennes själ att tvivla av medlidande för barnen, eftersom hon skulle lämna dem moderlösa. Senare, för att barnen inte i ungdomligt oförstånd skulle något göra emot Guds vilja sedan hon rest, såg hon i en uppenbarelse en gryta, ställd på elden, och en pojke som blåste på flammorna tills grytan kokade. Hon frågade honom: »Varför blåser du så?» »För att kärleken till barnen skall brinna starkare och starkare.» Hon sade: »Vem är du?» »Jag är medlaren» sa han. Då förstod hon att hennes kärlek till barnen ännu var okontrollerat stark och hon rättade sitt misstag på beundrandsvärt sätt, så att hon aldrig mer skulle låta något gå före kärleken till Gud, och så vidare.

§ 15 Renheten. Gud vill nämligen att vi håller oss borta från onda tankar och lusta, ty Gud skapade människan till sin avbild vad beträffar själen, ty vid den tiden hade Gud ingen kropp. Såsom vore en stor synd att kasta en avbild av Kristus i smutsen är det dock långt värre att kasta själen i skamliga tankar, ty den är en riktigare avbild av Gud. Därför sägs det i 5 Mos 4: »Vakta dig själv och din kropp oavlåtligen.» Gud vill, för sin inkarnations skull, att vi bevarar vår kropp från lusta. Den som bryter mot detta syndar värre än om <han kastar> en kalk, vilken dock inte är helgad som vår kropp är genom dopet, där den vigs med korstecken och helig olja. Detta förstod vårt heliga skyddshelgon, och hon höll sig kysk i jungfrudomen, i äktenskapet och i änkedomen. Om detta skriver aposteln i Tessalonikerbrevet: »Detta är Guds vilja: ert helgande, så att var och en vet att bevara sitt kärl i helighet och ärbarhet». Vårt helgon blev också frestad av orena tankar. Då uppenbarade sig jungfru Maria för henne och sade: »Djävulen är som

en missunnsam rannsakare som söker anklaga de goda. Hur mycket du nu än frestas, så fortsatt bedja, ty rena försöken att motstå kommer att räknas dig som en krona, så länge du inte ger med dig.»

§ 16 Föredömligheten. Det vill säga att Gud vill att ert yttre uppförande skall vara sådant att ingen kan tro något ont om er. Somliga säger: »Vad rör det mig?» när de förebrås för att tala alltför länge med kvinnor av tvivelaktig vandel, i synnerhet i kyrkan: »Gud känner mitt hjärta!». Detta är inte tillräckligt. Det krävs också att ingen tar anstöt av ert uppförande. Vårt helgon gav akt på för detta och flydde alla lättsinniga personer och platser där hon kunde väcka uppseende. Hon höll också alltid renhjärtade tjänarinnor och dygdiga svenner i sin närhet. Hennes döttrar fick ständigt följa med henne när hon besökte sjuka. När redliga fruar som såg detta sade till henne: »Fru Birgitta, ni utsätter era döttrar för smittorisk» så svarade hon: »Varför oroar ni er för mina döttrar? Jag vill lämna dem ett föredöme, så att även de, liksom jag, ska lära sig att hjälpa de sjuka».

§ 17 Gud vill ha straff. Om vi syndar vill Han inte att vi blir fördömda, utan att vi ålägger oss botgöring för synderna. En silversmed kastar inte genast en guldvas om den går sönder eller faller i smutsen, ty den består av dyrbart material. Annorlunda är det med krukmakaren, för han har inte lika fint material som silversmeden, som lägger den söndriga vassen i ugnen så att den smälter samman igen. På samma sätt gör Gud, den skickligaste silversmeden. Människan är gjord av dyrbar metall. Om hon faller i vällustens smuts eller bryts av någon synd, gjuter han genast om henne i brännugnen, där hon bränns av smärtans låga. Därefter fogas hon ihop genom biktens svets och formas såsom av en hammare och poleras genom bothandlingar, såsom det står skrivet i Hesekiel 18: »Inte är väl min vilja syndarens död» och där han säger »nej, utan att han ska omvända sig från sina irrvägar och leva». Kristus uppmanade också Birgitta till detta, så som står i bok 1 av uppenbarelserna, andra kapitlet: »Tänk på hur grymt det är att brännas i eld! Vad skulle du förtjäna om du förorättade någon jordisk härskare så som du förorättat mig? Jag, som älskar dig av hela mitt hjärta, går dock inte emot rättvisan på någon enda punkt, så att du, såsom du syndat med alla lemmar också skall göra

bot med alla lemmar. Likväl omvandlar jag min rättvisa till barmhärtighet för din goda viljas skull och för dina föresatser till bättring, och lättar därigenom på det stränga staffet för bara en liten bättrings skull. Mottag alltså...», och Birgitta gjorde också detta, så som vi kan läsa i kanonisationsbullan: »På sin nakna hud bar hon ett hamparep med många knutar hårt åtdraget, och på samma sätt bar hon ett rep kring varje smalben, under knäna, till och med när hon var sjuk, och hon använde inte linnekläder, förutom till huvudduken, utan bar plagg av ylle. Hon iakttog inte bara de vakor och fastor som den heliga modern Kyrkan krävde, utan lade till många egna dessutom. Hon höll fasta fyra gånger i veckan, och även medan hennes make levde fastade hon och genomförde mödosamma pilgrimsfärder. Hon lät också brännheta droppar falla på sin hud» och så vidare.

§ 18 Gud vill ha fromhet. Av de goda ting som Han har givit oss, såväl timliga som andliga, ska vi ge åt vår nästa som behöver dem. Luk 11: »det som blir över ska ni ge i allmosa». Nicolaus av Lira förklarar hur man först skall betala sina skulder och sedan, av det som återstår, generösa allmosor. »Och se, alla världar skall tillhöra er». Ty allmosan har stor makt att gottgöra synder, som man kan se i Dan 4: »Återlös dina synder med allmosor». Gud vill nämligen att vi lånar åt vår nästa utan ocker. Luk 6: »Ge lån utan att vänta er någonting tillbaka». Resten av skapelsen delar allt det de fått av Gud och ger av det åt människorna, så som vi kan se hos solen som ger oss ljus, och månen som ger oss tidvattnen, och detsamma gäller för andra. Därför sade han till judarna, och nu till de kristna, som offrade men inte brydde sig om de fattiga: »Gå ut och säg detta: »jag vill ha barmhärtighet och inte offer». Härom skriver Sankt Tomas: »Vi dyrkar inte Gud genom yttre offer eller gåvor för Hans egen skull, utan för vår skull och vår nästas. Han behöver nämligen inte våra offer, men vill att de skall hembäras honom till tecken på vår hängivenhet och till nytta för vår nästa. Därför är barmhärtigheten, varigenom andras nöd avhjälpas, det mest välkomna offret.» Han säger detta också därför att det finns de, som har tillgångar som vunnits på oärligt sätt; genom ocker, rån eller stöld; och vill frambära dessa såsom offer, men detta gills inte. Det är rättare att de återbördar dem till sina ägare i samråd med sina biktfäder. Vår Heliga brukade med sina beskärda tillgångar utspisa 12 fattiga i sitt eget hus i det

att hon passade upp på dem och försåg dem med det nödvändiga. På torsdagar, till minne av Herrens måltid, tvättade hon deras fötter med sina egna händer. Hon drev sjukstugor på många platser och särskilt den i Ulvåsa, där hon i from barmhärtighet nästan varje dag tvättade, förband och värmdde de fattiga och sjuka som vistades där. Hon tog också med sig sina döttrar av de skäl som omtalats ovan rörande föredömligheten. Varje år klädde hon många fattiga, och understödde många såväl andliga som lekmän på olika håll i riket med sina rikliga allmosor. Avslutningsvis uppfostrade hon många unga flickor och gifte bort somliga med män, andra med Gud i andligt äktenskap, och hon försåg dem med tillräcklig hemgift. Kort sagt var hon såsom en mor för alla betungade, fattiga, fångar, föräldralösa och änkor. Också när hon var i Rom och träffade på någon flicka som var vacker men fattig, och som därför riskerade både andlig och kroppslig förtappelse, såg hon till att gifta bort henne hederligt och med tillräcklig hemgift.

§ 19 Gud vill ha fasthet i dygden, det vill säga att vi skall vara fasta och stadiga i goda handlingar. Ty om någon lever ett fromt liv i 99 år och på det hundra ändrar sig och hänger sig åt förlustelser, och dör i det skicket, kommer han aldrig in i paradiset. Sankt Vincent Ferrerius⁹ ger följande exempel: en köpman som köpt dyrbara kläder lade dem i ett knyte och lämnade dem till en bärare och lovade ge honom en florin för att bära dem hem till honom och lovar ge honom en florin per mil¹⁰. När bäraren gått halva milen lade han ifrån sig knytet så att det gick förlorat och kom sedan fram till köpmannens hus och begärde lön för den sträcka han burit knytet. Han fick ingen lön, nej tvärtom blev han uppläxad. På samma sätt sker när någon påbörjar ett fromt liv: det går inte för sig att stanna på halva vägen, utan man måste härda ut ända till slutet.

Alltså säger Kristus om denna Heliga likadant som om den helige evangelisten Johannes, i hans sista: »Jag vill att hon skall bli kvar tills jag kommer» det vill säga genom döden, och då ska han ta emot henne likt en brudgum som tar emot sin ståndaktiga brud i sitt evärderliga brudgemak.

⁹ Se Inledning 1.3, s. 5.

¹⁰ en mil: handskriften använder ordet »leuca», ursprungligen en »gallisk mil», se GMLS: »leuca».

4. Bibliografi

Otryckta källor

Cod. Skokloster I 4° 15, arkivsignum E 8913 Riksarkivet

Öberg, Fredrik, " ...ad exaltacionem nominis venerabilis domine beate Katerine...", kandidatuppsats i latin, Stockholms universitet, Inst. för franska, italienska och klassiska språk, 2010.

Webbplatser

Corpus reuelacionum sancte Birgitte
www.riksarkivet.se/crb

On-line bibliography of st Birgitta and the Birgittine order
www.sanctabirgitta.com/media/416.pdf ,
(Stephan Borgehammar och Ulla Sander Olsen, 2003)

Johannes Herolt: Discipulus Redivivus Seu Sermones Dominicales Quadragesimales Et Festivales, Bonaventura Elers, 1728
books.google.it/books?id=dzxFAAAAcAAJ&

SDHK = Svenskt Diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbreven,
www.riksarkivet.se/sdhk

Tryckta källor och litteratur

A 19 = *Bulla canonizacionis Birgitte* i Riksarkivet A 19 fol. 52v-57v (SDHK 13955, faksimil i CCSMA XI p. 114-115)

Aili, H., ed., *Sancta Birgitta Revelaciones book IV*, och *Sancta Birgitta Revelaciones book VIII*, SFSS, 2 Latinska skrifter, 7:4 & 7:8, Stockholm 1992 och 2002

Andersson, R., *De birgittinska ordensprästerna som traditionsförmedlare och folkfostrare: en studie i svensk medeltidspredikan på den 8:e söndagen efter trefaldighet*, Sällsk. Runica et mediævalia, Stockholm, 2001

Andersson, R., »Drömmen om den heliga kvinnan: Johannes Mattheis Katarinapredikan år 1521», i Dahlbäck m. fl., red., *Medeltidens mångfald : studier i samhällsliv, kultur och kommunikation tillägnade Olle Ferm på 60-årsdagen den 8 mars 2007.*, Sällsk. Runica et mediævalia, Stockholm 2008

Andersson, R., »Liberasti me Domine a perdicione»: A Sermon for Katarina of Vadstena from 1521» i *Medieval sermon studies*, Vol. 54, 2010, 27–37

AASS = *Acta Sanctorum Octobris*, vol. IV. Bruxellis: Typis Regiis, 1780. Reprinted Bruxellis, 1856, and (editio novissima curante J. Carnandet) Parisiis et Romae, 1868. – Editions of various Lives of St Birgitta, with extensive introduction and notes by Jacobus Bueus [Jacques de Bue SJ, 1728–1808],

A&P = *Vita b. Brigide prioris Petri et magistri Petri i Acta et processus canonizacionis beate Birgitte*. Efter Cod. Holm. A 14, Cod. Ottob. Lat. 90 o. Cod. Harl. 612 med inledning, person- och ortregister utg. av I. Collijn. Samlingar utgivna av Svenska Fornskriftsällskapet. Ser. 2:1, Uppsala, 1924-31

Aquinas, Thomas: *Thomas av Aquino, Die deutsche Thomas-Ausgabe: vollständige, ungekürzte deutsch-lateinische Ausgabe der Summa theologia*, Pustet, Salzburg, 1933-

Bergh, B., ed., *Sancta Birgitta Revelaciones book V-VII*, SFSS, 2 Latinska skrifter, 7:7-9 Stockholm 1971, 1991 och 1967

Bertholdus de Roma Vita Birgitte: i AASS pp. 495-533.

Birgitta, *Revelaciones divine* (Himmelska uppenbarelser), utgåvor:

Birg. Rev. I: se Undhagen, C-G.

Birg. Rev. III: se Jönsson, A-M.

Birg. Rev. IV: se Aili, H.

Birg. Rev. V: se Bergh, B.

Birg. Rev. VI: se Bergh, B.

Birg. Rev. VII: se Bergh, B.

Birg. Rev. VIII: se Aili, H.

Birg. Rev. Extr.: se Hollman, L.

Birg. Reg. Salv: se Eklund, S.

CCSMA = *Corpus codicum Suecicorum medii aevi / auspiciis principis hereditarii regni Sueciæ Gustavi Adolphi editum ; redigendum curavit Elias Wessén*. - 1943-1967

CIC = Friedberg, Emil & Richter, Emil Ludwig (red.), *Corpus iuris canonici*, Ed. Lipsiensis secunda, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz, 1959

Eklund, S., ed., *Sancta Birgitta: Regula Salvatoris*, SFSS, 2 Latinska skrifter, 8:1, Stockholm 1975

Ferrerius, Vincenzius, *Opera, seu Sermones de tempore et Sanctis cum tractatu de vita spirituali ... illustrati ... et commune digesti, opera et studio Caspari Erhard ...* - Augustae Vindelicorum, sumptibus Joannis Strötter, typis Antonii Maximiliani Heiss, 1729

- Fröjmark, A., *Mirakler och helgonkult: Linköpings biskopsdöme under senmedeltiden. Avhandling*, Uppsala 1992
- Gejrot, C., *Diarium Vadstenense: the memorial book of Vadstena Abbey*, Avhandling, Stockholms univeritet, Stockholm, 1988
- Gejrot C., *Vadstenabrödernas predikan. Principer för transkribering/edering av texter inom projektet*, Uppsala 1995
- GMLS = Westerbergh, U. & Odelman, E., *Glossarium till medeltidslatinet i Sverige: Glossarium mediae latinitatis Sueciae*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1968-2002
- Gregersson, Birger: *Vita sancte Birgittae*, AASS, pp. 485–93 (från Staatsbibliothek zu Berlin, cod. Theol. lat. fol. 262/263, fol. 163r–169v); Isak Collijn (ed.)
- Hedlund, M., »A Vadstena Preacher Using ›Cut and Paste›» i *Medieval Sermon studies* Vol 55, 2011, s. 45-54
- Herolt, Johannes, *Discipulus Redivivus Seu Sermones Dominicales Quadragesimales Et Festivales*, Bonaventura Elers, 1728, se även ovan: webbplatser
- Hollman, L., ed., *Sancta Birgitta Revelaciones Extravagantes*, SFSS, 2 Latinska skrifter, 5, Uppsala 1956
- HTF = *Historisk tidskrift för Finland*, Historiska fören., Helsingfors, 1916-
- Härdelin, A., *Kult, kultur och kontemperation. Studier i medeltida svenskt kyrkoliv.*, Skellefteå, 1998
- Jönsson, A-M., ed., *Sancta Birgitta Revelaciones, Book III* SFSS, 2 Latinska skrifter, 7:3, Stockholm 1998
- Klockars, B, »Biskop Bengt Gregerssons härkomst, släkt och bakgrund» I HTF 1958 s. 125
- Lanzi, Fernando & Gioia, *Saints and their Symbols. Recognizing Saints in Art and in Popular Images*. Dublin, 2004
- MHUU = Andersson-Schmitt, Margarete, Hedlund, Monica & Hallberg, Håkan (red.), *Mittelalterliche Handschriften der Universitätsbibliothek Katalog über die C-Sammlung*, Uppsala University : Almqvist & Wiksell International, Uppsala : Stockholm, 1988
- Munkhammar, Lars, *Böckerna på Gråmunkeholmen*, Uppsala 2008
- Pernler, S-E, »Predikan ad populum under svensk medeltid» i Härdelin, A., red., *Prediohistoriska perspektiv. Studier tillägnade Åke Andréén, Älvsjö*, 1982

PL = Patrologia latina database Cambridge : Chadwyck-Healey, cop. 1994

Processus seu negocium canonizacions B. Katerine de Vadstenis. Efter Cod. Holm. A.93
utg. av Isak Collijn., Uppsala, 1942-1946

SBL = *Svenskt biografiskt lexikon*, Stockholm, 1918-

Silfverstolpe, C., *Klosterfolket i Vadstena: personhistoriska anteckningar*, Stockholm,
1898-1899

SRS III:2 = *Scriptores rerum Svecicarum medii aevi*. T. 3 edidit et illustravit Claudius
Annerstedt, Uppsala, 1871-1876

Undhagen C-G., ed., *Sancta Birgitta Revelaciones, Book I*, SFSS, 2 Latinska skrifter, 7:1,
Stockholm 1977

Zingarelli, N., ed., *Vocabolario della lingua italiana*. Bologna, Zanichelli c1959.

ÄSF = *Äldre svenska frälsesläkter ättartavlor*, ed. Wernstedt, F., Stockholm 1957-1989